

V Ljubljani, dné 15. grudna 1896.

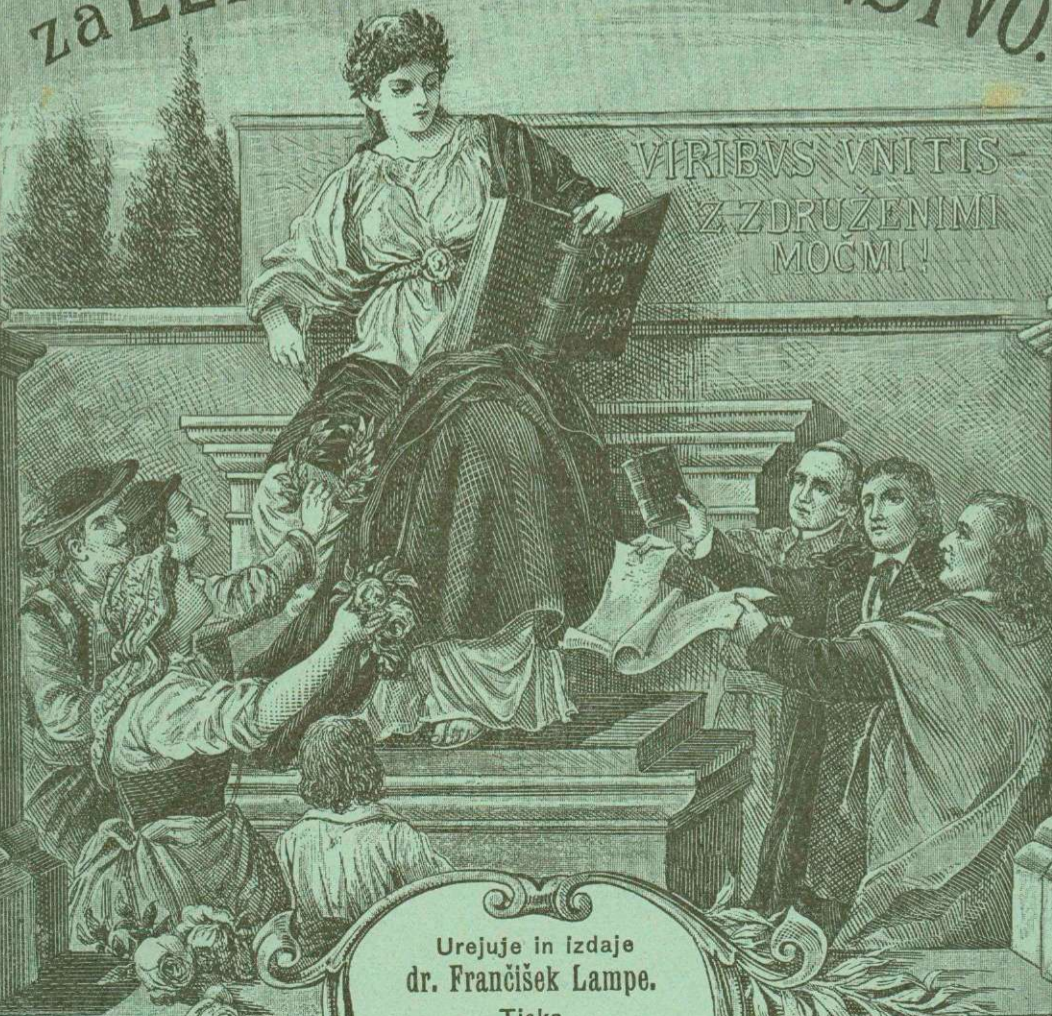
DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

za LEPOSLOVJE in ZNANSTVO.

Leto
IX.

Štev.
24.

VIRIBVS VNITIS
Z ZDRUŽENIMI
MOČMI!

Urejuje in izdaje
dr. Francišek Lampe.
Tiska
Katol. Tiskarna.

Vsebina 24. zvezka.

	Stran
1. Sveta noč. Zložil <i>Gojko</i>	737
2. Ponôčni gost. Zložil <i>Anton Medved</i>	737
3. Najlepši dan. Zložila <i>Kristina</i>	738
4. Na Gorenjskem. Zložil <i>E. Gangl</i> . 17. Pri križu. — 18. Ob Belopeških jezerih. — 19. Šopek. — 20. Vprašanje. — 21. Bled. — 22. Zima. 23. Slovo	738
5. Prve hiše. (Povest.) Spisal <i>J. Štrukelj</i> . (Konec.)	740
6. Dražani. (Slika.) Spisal <i>Podgoričan</i> . (Konec.)	747
7. Vzori in boji. Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben</i> . (Dalje.)	752
8. Roži. (Pesniku Ganglu za spomin.) Zložil <i>F. S. Finžgar</i>	755
9. L. Jeranu v spomin. Spisal <i>dr. Fr. L.</i>	755
10. Ptuj. (Krajepisno-zgodovinska črtica.) Spisal <i>o. H. Šalamun</i> . (Konec.)	758
11. Književnost	766
<i>Maloruska književnost</i> . (Konec.)	
12. Razne stvari	768
<i>Naše slike</i> . — † <i>Ivan Navratil</i> . — <i>Gregor Rihar</i> . Na platnicah: <i>Socijalni pomenki</i> . (Konec.) — <i>Vabilo na naročbo</i> . — <i>Darovi za Marijanišče</i> .	

Slike.

1. Jordanova struga	737
2. „Rdeče stopnice“ v Kremlju. (Ilustracija k str. 382.)	744
3. „Andrejeva dvorana“ s prestolom v Kremlju. (Ilustracija k str. 382.)	745
4. Sveta Devica (Seviljska). Slikal <i>Murillo</i>	753
5. Jeran (romar)	756
6. Gornji Ptuj	759
7. Ptuj od juga. (<i>J. Winkler</i> .)	760
8. Ptujski grad. (<i>J. Winkler</i> .)	761
9. Glavna vrata v ptujskem gradu. (<i>J. Winkler</i> .)	764
10. Ptujski kolodvor. (<i>J. Winkler</i> .)	765
11. Noša kočevska. (Ilustracija k spisu na str. 279.)	767

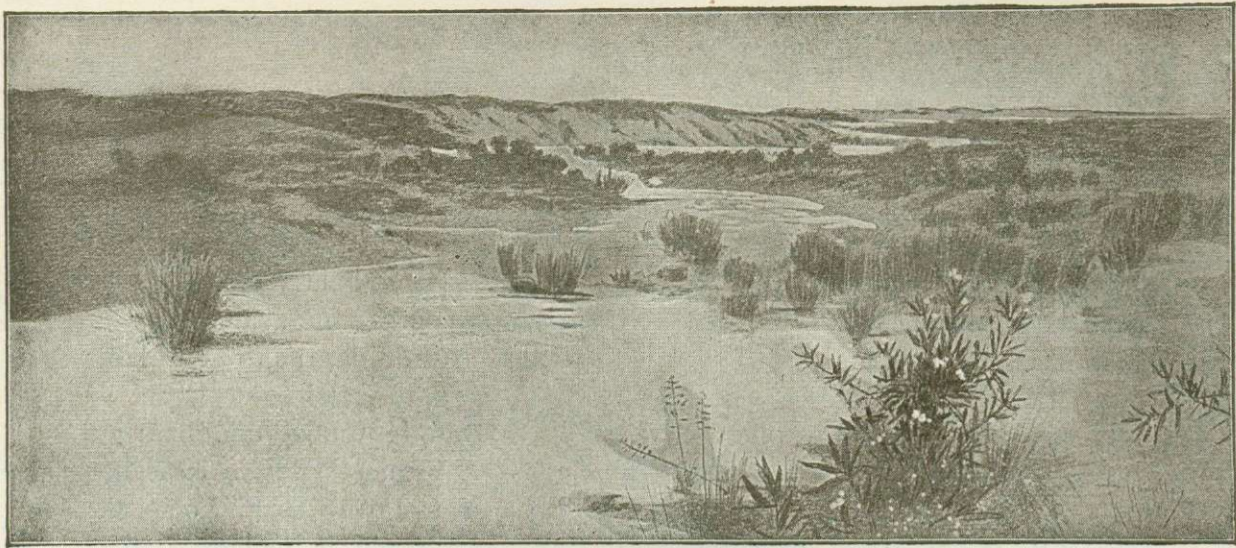
Listnica uredništva. Kar se ni moglo končati to leto, nadaljevali bomo bodoče leto.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII. in VIII. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse letošnje (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišću. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Jordanova struga.

Sveta noč.

Nocoj se sklonilo nebó
Do zemlje je v vroči ljubavi,
Sladák ji prinaša pozdrav:
„Mir dobrim ljudem po nižavi!“

Ne čujete, dobri ljudjé,
Kaj klic iz višine vam pravi?
Ne umete ptujih glasov:
„Mir dobrim ljudem po nižavi?“

Čuj! — Meči, ostroge zvene —
Na boj se vrstijo krvavi —
Z nebá se spevi lijó:
„Mir dobrim ljudém po nižavi!“

In mir je in pokoj povsod —
Mrličí ležé po planjavi —
Vse tiho — le z néba zveni:
„Mir dobrim ljudem po nižavi!“

Gojko.

Ponôčni gost.

Mogočen grom je stréšal svet,
Vihar je zunaj rjul,
Od tesnega strahú prevzet
Na postelji sem v sanjah čul.

Tedaj nekdo prispè do vrat,
Potrka, dé glasno:
„Prišel nocoj sem k tebi spát.
Imaš li posteljo mehko?“

S tresočim glasom vzkliknem jaz:
„„Kdo si, neznani gost?““
V blazine skrijem svoj obraz.
„„Moj dom nocoj ni záte prost.““

„Utrujen sem, premóčen ves;
Odpri mi vrata vsaj!
Moril te bode večén kes,
Če v noč me odpodiš nazaj.“

„„Komú odprem naj, to povej!
Odklej te jaz poznam?
Oh pojdi, pojdi le naprej,
Drugjé poišči miren hram!““

„Nikar, nikar se me ne boj!
Saj sem poznat ljudem.
S teboj govoril bom nocoj —
O, ko bi vedel ti — o čém!“

Razgovor najin bode dolg,
Premislek tvoj globok.
Ko zopet se pogreznem v molck,
Ti jokal bodeš, kot otrok.“

Poskočim k vratom iz blazin:
„„Pokaži svoj obraz!““ —
„Prišel sem k tebi — tvoj spomin.“
Na postelji vzbudim se jaz.

Mogočen grom je stresal svet,
Vihar zares je rjul.
Spomina vročega prevzet,
Na postelji zares sem čul.

In bil je najin govor dolg,
Premislek moj globok. —
Ko se vihar zavil je v molck,
Zares sem jokal kot otrok.

Anton Medved.

Najlepši dan.

Dan je vstajal na obzorji,
Vstajal svitel in krasán,
A trpinu v revni koči
Ginil je življenja dan.

Sveča smrtna je brlela
In svetila mu na pot
V boljši svet tam onkraj groba,
Kjer bridkosti ni — ni zmot.

Pristopila dobrotljiva
Žena bela je s kosó,
Iz očesa mu zvalila
Zadnjo grenko je solzó.

Dan je vstajal na obzorji,
Vstajal svitel in krasán,
A trpinu v revni koči
Vstajal je najlepši dan.

Kristina.

Na Gorenjskem.

17. Pri križu.

Tam nekje je bilo v gorah . . . Čul sem, da nekdej pred leti
Ob prepadu stal je križ; Nekdo je izgrešil pot,
Čital sem: „O, mólí zame, Pal je v globočine temne
Potnik, ki se tu mudiš!“ In umrl nesrečnik tod.

In pokleknil sem in molil:
„Bog, daj večni mu pokój!“ —
Kdo bo neki molil zame,
Kadar pot prestané moj?

18. Ob Belopeških jezerih.

Glej, jezera sta dvé
Kakòr oči temné —
Oblaki zrejo vanje
In gozdi in goré.

Pa ko sem tamkaj bil,
Od solнца žarek lil
Na jezerske je vale
In jih srebril, zlatil . . .

In ko sem zrl v vodó,
Občutil sem takó,
Da jezero mi v prsih
Prostira se temná . . .

In vzdihnil sem tedaj:
Naj pride solnce, naj,
Da sine v dušo meni
Za hip, za hipec vsaj!

19. Šopek.

Ko bil sem na Golici,
Nabral sem si cvetóv
In ž njimi sem v resnici
Dospel vesel domov.

Pa ko me zjutraj vzdrami
Iz spanja zlati dan,
Glej, listi so še sami —
Po tleh je cvet nastlan . . .

Še to, kar je ostalo,
Zavrgel sem lahkó,
In nekaj mi dejalo
V dnu duše je takó:

In hotel sem poslati
Ta šopek v daljni svet,
Tja, kjer je moja mati,
Kjer moj je živi cvet!

Prišla je noč in vzela
Krasú je šopku pol,
Zató pa ni objela
Srcá mi žal in bol!

Saj tistim, ki čutilo
Te spaja ž njimi že,
Najlepše ti darilo
Prineseš sam — srcé!

20. Vprašanje.

Je-li res, da na planinah
Bolno se telo krepí,
In da srce v gorah mirnih
Izgubljeni mir dobí?

Da telo se ti pozdravi
V gorskem zraku — dobro znam,
A težkó mirú tod najdeš,
Če ga v srcu nimaš — sam!

21. Bled.

Učakal sèn prekrasen sem nocoj:
V oblakih zlatih gledal nad seboj
V daljavi nedosežni sem Bogá —
Plašč bil njegov iz čistega zlatá,
In v kroni biseri so mu žareli;
Ob njem so bili angeli nebá,
Molili so ga in mu slavo peli. —
Pod njim pa plaval je naš lepi svet,
Pomlad na njem je čarno kraljevala,
Mordà je bila prva, ki je vstala

Na božji glas pred milijoni let . . .
In biser Bog iz krone svoje vzal,
Izpustil ga na zemljo, zasolzile
Po njem so angelov oči se mile —
Solzá nebroj ta biser je objel . . .

V tem hipu sem se vzbudil, in šepet
Ljudij, valov mi je na sluh udaril,
In na otok moj vsplaval je pogled —
O, ti si, Bled, ki Bog te je ustvaril!

22. Zima.

Kje cvetni zdaj dol je in breg?
Oh, zima gre z gore v doline . . .
Kar dala pomlad je — premine:
V prirodi le burja in sneg!

Zgodilo se tudi je že,
Da zima je sredi poletja
Prišla, toda vzela ni cvetja —
Objela je moje srcé! —

23. Slovo!

Bog z vami bodi, lepe ve goré,
Dolžnost me kliče, da ostavim vas,
In ob slovesu točil bi solzé,
Takó sem vas v teh dneh zaljubil jaz!

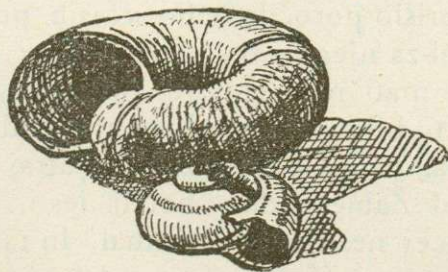
To bil je sèn, prijeten, blažen sèn!
Odprl prijatelj mi svoj tihi stan,
Ki bodi blagoslovljen, posvečen —
Saj v njem sem mislil, sanjal dan na dan.

Pretekli dnevi zdaj so za meno . . .
Zataplja vanje duh se moj samó,
Spomini pa, ki vzal sem jih s seboj,
Kakó so mi zdaj ljubi — o, kakó!

Ustvarili so mi življenja del,
Kakó je lep ta del, srcé to zná:
Kadàr zavlada v njem čut nevesel,
Tolažim ž njim nepókoj si srcá . . .

Kdo znaj, če kdaj se v gore vrnem spet?
Prehitro dnevi v prešlost se gubé —
Bog s tabo, lepi naš gorenjski svet,
Bog z vami, ljube solnčne ve goré!

E. Gangl.

Prve hiše.

(Povest. — Spisal J. Štrukelj.)

(Konec.)

VII.

Ni ga podjeda od hudega soseda.

Nar. pr.

Ob dveh čez polnoč se prebudi dobra dva meseca po teh dogodkih Greben. Hudo mu je bilo. Okrog njega je bilo vse temno, pa tudi v njegovi glavi je bila tema. Dolgo so mu plesale zoprne misli po glavi in ga mučile. Rad bi bil zaspal, toda ni mogel; prisiljen je bil misliti, kar se mu je bilo pripetilo v zadnjem času. In vse, kar mu je prihajalo na misel, ga je jezilo. Dostikrat je že rekel, da bi se že še živelo, čeprav ima z družino nesrečo, samo če bi nočij brez spanja ne bilo. Po dnevu se je že kako zmotil, bodisi z delom, bodisi s pijačo: a po noči — zlasti kadar je prejšnji dan močno pil —, peklo ga je v srcu, da se mu je zdelo skoro neznosno.

Pa res ni prijetno, če se človek po noči predrami ter se nikakor ne more iznebiti mislij o rečeh in dogodkih, ki bi jih najrajši za vselej pozabil. In Greben je imel to noč dovolj takih mučilnih mislij.

Dan poprej so mu pokopali sina Toneta. No, naj bi bil umrl, saj slušati nikoli ni hotel; a da je tako umrl, kakor je, to je peklo Grebena. Dokazali so mu, da je bil očetu konja ukradel in prodal. Cigani so se tiste dni potikali v Okroglem in njegovi okolici. Tone je potreboval denarja ter prodal konja, vrednega dvesto goldinarjev, za borih šestdeset goldinarjev. Kupec je bil menda Tirolec ter izginil kakor kafra proti Nemčiji. Sum je letel na cigane; po vsem Dolenjskem in Gorenjskem so jih lovili, a konja pri njih ni bilo. Tone dolgo ni hotel priznati svoje krivde. Ker pa ni mogel dokazati, kje bi bil dobil toliko denarja, povedal je naposled resnico. Kakor hitro pa je prišel izpraševalnega sodnika v zapor, poskusil je obesiti se. Rešili so ga pač še, pa od tistega trenutka je jel hirati. Kar nobene reči ni maral več jesti. Ali ni hotel, ali ni mogel, kdo vé? V dveh mesecih je umrl. V Okroglo je prišlo poročilo o njegovi smrti, toda nihče ni šel za njegovim pogrebom: oče ne, ker ni hotel, mati ne, ker je bila bolna, bratje in sestre pa tudi ne. Meta — mlada Petičnica — bi bila šla, da bi je ne bilo sram. Zato so dolgo pot od Žabjeka do sv. Krištofa skoro brez spremljevalcev nesli mladega, nesrečnega mrliča.

Zvedelo se je pa le v Okroglo, kakšen je bil Tonetov pogreb. Pepa je šla za njegovo rakvijo — tudi to so povedali.

Ko se je v noč spomnil Greben tega imena, razjezil se je vnovič. Tone ga je oškodoval za veliko, za več kakor Pepa, pa mu je bilo vendar-le huje, da ga je zapustila le-ta, kakor prejšnji. Zakaj? Zato, ker bi je sedaj silno potreboval, da bi mu gospodinjala. S posli ni nič, nō, saj zadnji čas so mu vsi ušli, žena pa nič ne more, ker bolna leži. In tudi nikoli več ne bo gospodinjala; zdravniki so že rekli, da jo bo spravila prsna vodenica pod zemljo.

Poleg tega je peklo Grebena tudi to, da so o Pepi vsakovrstne stvari govorili. Trst je na slabem glasu. Kaj je le-tam počela? Službe menda ni mogla dobiti, ker se je v štirih tednih že vrnila. Pa domov je ni bilo nič. V Ljubljani je ostala in sedaj hodi v smodkarno ter je sama svoja gospodinja. Greben ni imel pretenke vesti, vendar še njemu ni bilo prav, da bi mlado dekle brez nadzornika in variha živelo v mestu med zapeljivim svetom. A to je pa tudi sklenil, da za otroki ne bo hodil in jih ne bo vabil domov. Kdor hoče delati in slušati, kruha ne bo stradal; če pa misli kdo samo kljubovati in škodo delati, čim dalje, tim bolje je.

Greben se je obrnil ter hotel zaspati. A spanec je včasih nagajiv: kadar bi zaspal najrajši, pa ne moreš. Dan je že odzvonilo, nesrečni oče pa le še ni mogel zaspati. Šele zjutraj je zatisnil oči.

Tisto noč in že poprej večkrat je bila brez spanja tudi Grebenka. Kako jo je žgalo v prsih in žejalo! In nobena pijača ni nič pomagala, le še huje je gorelo po njenem drobovju, če je kaj pila. Mnogokrat pa še kapljice vode ni imela, da bi si pogasila pekočo žejo. Otroci, ki naj bi ji bili stregli, so pospali, in bolnica ni mogla tako glasno klicati, da bi jih bila vzbudila, kadar je kaj potrebovala. Koliko bi bila pretrpela, da ni Petičnikov Nace nagovoril svoje Mete, naj bo včasih po noči pri materi! Res poprej Grebenka Mete ni posebno marala, a sedaj se ji je prikupila, ker ji je v bolezni prišla streč. Komaj bi bilo pač, da bi bila Meta doma ostala, zakaj zjutraj so vstali mali Grebenovi otroci in hoteli jesti, pa ni bilo nikogar, da bi jim bil skuhal. In tako je Meta dostikrat doma skuhal, pomolzla in z otroki živino odpravila. Petič-

nikova dekla pa je vozila za oboje, za Petičnikove in Grebenove mleko v Ljubljano že od takrat, ko jo je popihala Pepa od doma.

Seveda Meta ni utegnila zmeraj doma pomagati, zato sta v Grebenovi kuhinji gospodinjili Kotarjeva Urša in Bremenčkova Mica ter tudi v hlevu za živino skrbeli. Mica sicer ni prav rada hodila h Grebenu, ker sta se bila prav zadnje dni razdvojila njen gospodar Žličar in Greben. Toda Urša jo je pogovorila, češ, kaj nama mar: naj se lasata, če se hočeta, medve skrbiva zase. Mica ji je pritrdila, in gostji sta bili dobri z Grebenom in Žličarjem.

Greben Žličarja že od takrat ni mogel, ko je zvedel, da je le-ta kupoval njemu ukradene stvari. Toda to bi bil še pozabil, saj je sedel tat, Micin Peter, štirinajst dnij, in kupovalec, Žličar, osem dnij. A prišlo je med obema še večje nasprotstvo. Odkar je namreč prišel Žličar iz zapora, bil je kakor obseden. Bil je jezen na vse Okroglane in sam ni vedel, kako bi se znosil nad njimi. Z Grebenom sta bila mejaša, zato je kmalu našel ugodno priliko, da se mu je osvetil, pa tako, da mu Greben kar nič ni mogel za to.

Mrva je bila tisto pomlad draga, Greben je je imel dovolj in prodajal jo je. Naložil je je tri voze, da bi jo drugi dan peljal kupcu. In slučaj je nanesel, da je zategnil jeden voz na Žličarjev svet. Kajpak je imel na svojem dovolj prostora, a na Žličarjevem je bilo takoj zraven ceste, in ne bi bilo treba voza prepepljavati in obračati. Žličarja ni prosil dovoljenja. I, kdo bi pač tudi za tako malenkost moledoval in povpraševal? Žličar pa je bil druge misli. „Na moji zemlji nima nič pravice“, dejal je in poklical Micinega Petra. In zvrnila sta naloženi voz tako, da je padel na Grebenov svet.

Tega Greben ni molče požrl, ampak jel je zmerjati Žličarja:

„Capin, kaj si prišel v Okroglo samo zdražbe delat in ljudi zapeljevat, da kradejo! Jaz ti jo že nakurim, da me boš pomnil!“

„Na svojem sem jaz gospodar!“ odvrne mu Žličar, noseč in skladajoč deske izpod kapa na mesto, kjer je stal poprej voz. Peter mu je pomagal.

„Ali mi nisi mogel reči besedice, pa bi ti bil naredil prostor?“ zavpije Greben.

„Za denar je trda, človek mora vsak trenutek dobro porabiti. Če bom jaz okrog tekal in vas iskal, kdaj bom pa kaj zaslužil?“ rogal se mu je Žličar. „Zakaj pa vi mene niste prišli vprašat za prostor?“

Ob teh besedah se izzivajoč vstopi pred Grebena. A ta, ne bodi len, trešči ga z grabljami po glavi, da je bil brž ves krvav.

Nič več ni rekel Žličar, ampak kakor bi bil tega čakal, steče v hišo in ni ga bilo več na izpregled. Toda ni še minulo četrta ure, že jo je mahal ves obvezan v Ljubljano k zdravniku, od tega pa v sodišče Grebena tožit.

Ta sodba še ni bila končana, pa sta imela soseda že nov prepir. Grebenov sadni vrt je namreč mejil na Žličarjevo posestvo. In kaj stori nagajivi Žličar? Vse veje, kar jih je segalo čez mejo, je požagal in tako Grebenu naredil veliko škodo. Lepe jablane in hruške so bile za vedno uničene. A kaj je hotel Greben? Žličar je trdil, da mu kap vse pobije, da škodujejo čez mejo se raztezajoče veje njegovim mladim nasadom, pa je bilo zastonj vsako besedovanje.

Kmalu potem je Grebenov voz odbil nekaj zidu na oglu Žličarjeve kočice; na ovinku se kaj takega pač lahko zgodi. Pa Žličar ni potrpel, ni zahteval odškodnine, temveč zopet tožil.

Okroglani niso posebno ljubili Grebena, toda sitnost in škodoželjnost Žličarjeva jim je bila pa vendar-le odveč. Marsikako trpko so torej rekli zoper njega. Seveda je vse brž zvedel Žličar, ker je imel pod svojo streho vseslišni gostji Uršo in Mico. Pa na samo govorico ni mogel tožiti. Zato si je drugače pomagal. Jel je zahajati k Sodu, kadar je slutil, da bo ondi kaj njegovih nasprotnikov. In česar je iskal, brž je iztaknil. Ta ali oni Okroglan, ki bi ga trezen ne bil nikoli razžalil, izustil je pri Sodu nekoliko vinjen kako zabavljico. Žličar je nalašč ugovarjal, da je dotičnika še bolj v ogenj spravil; no, potem mu je pa kdo katero prislonil čez pleča. In bilo je vedno dovolj tožb in obsodb, pa Žličar je po navadi zmagoval.

Najbolj neprijetno je bilo to Sodu. Moral je hoditi pričat. Toda krčmar gre rajši bos po snegu, če treba, pol ure, kakor za pričo: saj nekemu se mora zameriti. Sod je sicer pri sodišču že znal tako govoriti, da ni z lepa komu skrivil lasú, toda če so ga gnali na prisego, pretehtal je vendar-le dobro vsako besedico, da ni po krivem prisegel. In to je moral vselej potrditi, da Žličar ni nikoli nikogar napadel ali udaril.

Kmalu je bil Žličar z večino Okroglanov v prepiru. Nekateri pa so se ga bali in se skrbno varovali spora z njim. Ti so bili njegovi dolžniki. Med temi je bil tudi mizar Štefan, ki ni nikoli zinil žal besedice o njem, temveč ga še hvalil, zlasti v družbi Bremenčkove Mice in Kotarjeve Urše. Ej, pa je Štefan dobro vedel, zakaj tako dela! Obresti bi bil moral odšteti Žličarju za dolg, ali on bi jih bil sam veliko bolj potreboval kakor Žličar. Vrtna ograja, streha na kozolcu in še drugo, vse je že vpilo in zahtevalo gospodarja-popravljalca. Štefan pa ni toliko primizaril, da bi bilo dovolj za nje-

govo grlo in druge potrebe. Pa kmalu se je tudi on prepričal, da Žličar ni vreden hvale, ki mu jo izkazuje.

Teden je minul po obroku, ki mu ga je bil določil Žličar za obresti — devet goldinarjev. Štefanu se ni še nikamor mudilo, kar ga zvečer pred vežo nenadoma ogovori le-oni:

„Štefan, veš kaj si pozabil?“

„Nič nisem pozabil, samo ne morem za sedaj. Saj se tebi še ne mudi tako“, prosil je odloga Štefan.

„Prav rad bi te čakal, ali moram dobiti denar — brez njega ne morem kupiti desk. Sedaj jih imam na ponudbo po prav ugodni ceni“, izmišljeval si je oderuh.

„Oh, saj imaš gotovo še toliko.“

„Kje bom vzela?“

„Jaz pa tudi ne morem, res ne morem.“

„Torej te bom tožil.“

„Ne bodi vendar tak.“

„Če pa svojega ne dobim, kaj hočem!“

„Hm, hm! — Orehove deske imam prav lepe, pa vzemi nekaj teh namestu denarja.“

„Ko bi bile češnjeve, précej: toda orehove —.“

„Saj za svojo potrebo denar lahko tudi drugje poiščeš.“

„Že poiščem, ali —.“

„No, vzemi moje deske — sedemnajst so mene veljale, dva goldinarja ti jih dam v izgubo.“

Še nekaj časa sta se pobotavala, dokler niso bile Štefanove obresti z deskami poravnane in je dobil ta še štiri goldinarje od Žličarja, ki je poprej pravil, da nima denarja.

Samo to si je hotel Štefan še izprositi, naj jih nikar précej ne vzame, da žena ne bo vedela. Pa je bilo že prepozno.

„Da ne bo vedela — lepo delaš!“ oglosi se namreč ta hip Jerica opravičeno nevoljna.

Žličarja je hipno zmanjkalo, kakor bi ga bil plaz odnesel. Štefan je ostal sam pred razsrjeno ženo, ki ni molčala.

„Vse boš zapravil! Še pod streho ne bomo imeli kam iti; ta pritepenec bo kmalu vse nase spravil!“ očitala je možu in že odešlemu Žličarju.

„Jerica, tiho bodi, da oni ne sliši“, miril je Štefan ženo, pa zastonj.

„Naj sliši, saj je gola resnica, kar govorim.“

„Toda jaz sem mu dolžan.“

„Saj prav to je tvoja največja krivda.“

„Pa ga ti plačaj, če ga moreš.“

„Vsega dolga bi ne bilo, da bi ti malo manj pil in več delal.“

„No, kolikokrat sem pa hudo pijan?“

„Toliko nikoli, da bi sam ne mogel pasti.“

„Nikar me ne jezi!“

„Jaz te le učim.“

Tako sta se pričkala in pričkala, dokler se Štefan ni popolnoma ujezil. Pa ni tepel žene, dasi bi bil najrajši vse zdrobil, ampak škaf je razsul. In odleglo mu je. Samo jedenkrat je v jezi ženo vrgel ob tla, pa se je zaobljubil, da se je jezen nikoli več ne dotakne, ker je takrat dva dni neprenehoma stokala.

Čisto ugnati se pa ženi vendar-le ni dal, zato je šel k Sodu poskušat, če ima Žličarjev denar tudi kaj veljave. Pa jo je imel. Štefan je bil kmalu malo „svetel“ in najboljše volje. Če ga je tudi Sod malo podražil, nič mu ni zameril, ampak prav osoljeno odgovoril, kakor kaže ta-le primer:

Sod: „Štefan, danes sem pa šel mimo tvojega kozolca in sem se začudil, ker nima skoro nič strehe.“

Štefan: „I, vidiš, to je tako: Taki gospodje, kakor si ti ali Greben, hodite dan za dnem poleg mojega kozolca, pa sem dejal, naj bo zaradi gospodov odkrit.“

Sod se je smejal, Štefan pa tudi in nič ni premišljeval, kaj bo, ko ne bo imel ne desk, ne pijače, ne denarja. Ta večer mu to še ni kalilo sreče. Kadar bo Žličar hotel zopet obresti, dobil jih bo že tako ali tako, saj jih je sedaj tudi.

Če je bila katera Štefanova pametna, zadnja je bila brez dvoma: Žličar je znal dobiti svoje in še več. Prvinov Francè je moral to kmalu okušati.

Nekega večera pride namreč Urša — Žličarjeva žena, Francetova sestra — domov. Francetu in materi se je to čudno zdelo, saj je že dolgo ni bilo v domači hiši.

„Kako je že kaj doma?“ povprašala je Urša prva.

„I, bolj slabo, kakor dobro. Klaje ni, klaje, čeprav sem dal to zimo že toliko zanjo, da sam ne vem, koliko. Pa kupljena kar nima teka: brž je po njej“, razkladal ji je Francè svoje težave.

„Kaj pa že ti in tvoj počneta?“ povpraša Prvinka hčer.

„Midva?“ odgovarja ne prav zadovoljnega obraza Urša, „i, bolj po navadi gre vse. Samo danes je nekaj siten —.“

„Ušla mu menda nisi?“ dé Francè pol v šali, pol zares, ker je bila sestra nekako pobita.

„O, ne, ne, ampak že ves dan me je naganjal, naj grem k vam —“, pa kar ni mogla vsega povedati Urša.

„Pa bi bila prišla! Zakaj se pa lastnega doma tako ogiblješ?“ pouči jo mati.

„Če bi bilo treba samo domov iti, zakaj bi se branila, ali on mi je za denar rekel.“

„Torej tirjat te je poslal?“ izpregovori Francè zamišljeno.

„Mojo doto hoče.“

„Vso?“

„Vso in še tisto — drugo, kar imata.“

„Kam pa bo kar najedenkrat z vsem denarjem?“

„Jaz vem, kam? Imeti ga pa hoče, kakor že ves dan gode, pa je. Saj sem šla dovolj nerada, ker vem, da ti je za denar trda.“

„O, trda, trda!“ vzdihne Francè. „Kaj ne“, obrne se nato k svoji ženi, ki je ves čas tiho sedela, „saj si vendar nekaj prinesla k hiši, pa je šlo na vse kraje! Davki, obresti, potlej sem poplačal več manjših dolgov, pogorel sem, sedaj pa še za živino zmeraj kupujem — kako bom dal doto?“

„Jaz sama bi te ne silila, ali on —“, opravičevala se je Urša.

„Rad bi vedel, kaj prav za prav hoče; saj mu nese pri meni denar ravno tako obresti, kakor drugje“, huduje se Francè.

„Veš kaj“, svetuje mu sestra, „sam pojdi k njemu, pa se pomenita. Meni bi potlej ti ali on utegnil kaj očitati, da nisem prav povedala, tega pa nečem.“

„Najpametneje res“. pritrudi ji Francè in gre k Žličarju. Ženske so se pa še nekaj časa pogovarjale, saj sedaj jim je jezik bolj gladko tekkel, ker je Urša sitno svojo nalogo izpolnila.

Francè in Žličar sta se sicer težko sporazumela, a sta se le — na škodo Francètu; pa slabejši je slabejši!

„Zakaj me tako privijaš?“ očita Prvinov Žličarju, „saj ti ni sila za denar.“

„Ti že tako praviš“, dokazuje le-ta, da je prisiljen tako pritiskati za Uršino doto, „ali pri meni je drugače. Polja nimam; kaj bom vedno vse kupoval? In čeprav človek vse drago plača, nazadnje pa pride še v kazen in sramoto, kakor se mi je zgodilo to zimo. Vidiš, moram kupiti kako njivico, pa kar hitro, čas bo že orati.“

„No, če hujšega ni, pomagam ti jaz lahko. Kar izberi si, na kateri njivi hočeš, kjer imam še prazno, pa vsej ali vsadi za svojo potrebo — na obrestih pa poravnava.“

„Nič ne rečem, da bi mi ne dal njive, toda jaz bom na škodi, ob obresti bom. Če bi pa kupil svojo njivo —.“

„Plačeval bi davek od nje.“

„E, tisto je majhna reč! In pa svoja njivica je le kaj drugega! Kar počasi mi pripravi, recimo v enem tednu.“

„Kaj misliš! Le na mojem kmetuj za letos, pa počakaj me, saj si mi obljubil, da naj bom brez skrbi, če bom le obresti redno plačeval. Tako si dejal takrat, ko si Uršo jemal. Ali ne boš ostal mož-beseda?“

„Takrat sem tako dejal, danes moram pa tako. Vidiš, vsak svoje križe imamo.“

„Do druge zime me pusti, do takrat bo kaj prireje.“

„Da ne boš rekel, tak sem in tak, naj bo. Samo najemnina ne bova nič zaračunila, saj sem ti tako veliko dobroto storil.“

„Nekaj usmiljenja moraš imeti, saj vidiš, da res ne morem.“

„I, kaj pa, no! Dobro torej — kakor sva se zmenila. Ratarja ne bom drugega iskal; ker bo že na tvojem, potegnila bo živina parkrat več, pa bo še moje obdelano.“

„E, kaj tisto! — Pa lahko noč sedaj!“

„Lahko noč tudi tebi!“

Žličar je bil zadovoljen. Kar je namerjal, sponeslo se mu je prav dobro: Prvinov mu bo obrestim za nameček še njegovo polje obdeloval. I, kdor zna, pa zna!

IX.

Kaj vam pravim, vi sosedje, bratje,
In vam drugim, ki ste moji svatje:
Ženit'vanja so mi pričak'vali,
Jutri ju pa bomo pokopali.

Narodna.

Kdor natanko opazuje življenje po družinah, prepriča se le kmalu, kako ljudje užijejo malo prave sreče brez neljube primesi. Na videz je še marsikdo zadovoljen, a pogled mu v srce, pa brž porečeš, da ima še celo vrsto neizpolnjenih želj. Okrogiani v tem oziru niso bili nič na boljem kakor drugi zemljani. Na prvi pogled je bilo jasno vsakómu, da ni dobro pri Grebenu, Štefanu in Prvinovih. Soda so v občje zavidali, ker mu je vsa vas plačevala prostovoljni davek, pa mu le še ni bilo vse po godu: ta ali ona reč se mu je izpridila, drugikrat se je prepočasi prodajalo, sploh želel si je še boljšega.

Najzadovoljnejše so menda živeli pri Petičniku. Nace je bil vedno vesel, ker je pridno delal in mu je šlo še dokaj po sreči, stari Petičnik je pa tudi čimdalje manj tožil. Fižol je izbiral dan na dan in Nacetu veleval, kaj naj dela. Sin ga je slušal, in to je dobro délo očetu. Celó z Meto je bil nekaj bolj zadovoljen, ker je polagoma vendar le jela kazati, da bo sčasoma še dobra gospodinja. Kak oblaček je pa tudi pri Petičniku včasih zakril zadovoljne obraze.

Neko nedeljo je prišla dekla od desete maše — v Ljubljano je šla izjemoma Meta — ter pripovedovala, kaj je bilo klicano. Navadno je razglaševal birič stvari, za katere se ona ni prav nič menila, recimo: nasipanje cest, vojaške stvari, dražbe. Danes pa je rekel birič, da mora imeti vsak posel svojo poselsko knjižico. Nežiki

pa je bila ukradena, kakor je trdila, zato je prišedši od maše začela zahtevati svojo last.

„Če bi ti bila knjižica ukradena, bil bi ti tudi denar“, ugovarjala je Meta dekli. „Morda si jo kam založila.“

„Tako sem že vse pregledala po skrinji, da bi bila našla šivanko, nikar knjižico“, trdila je le-ta svojo. In pristavila je še, cikajoč na Pepo, Metino sestro: „Tat pa ukrade tisto, kar ima zanj največjo vrednost.“

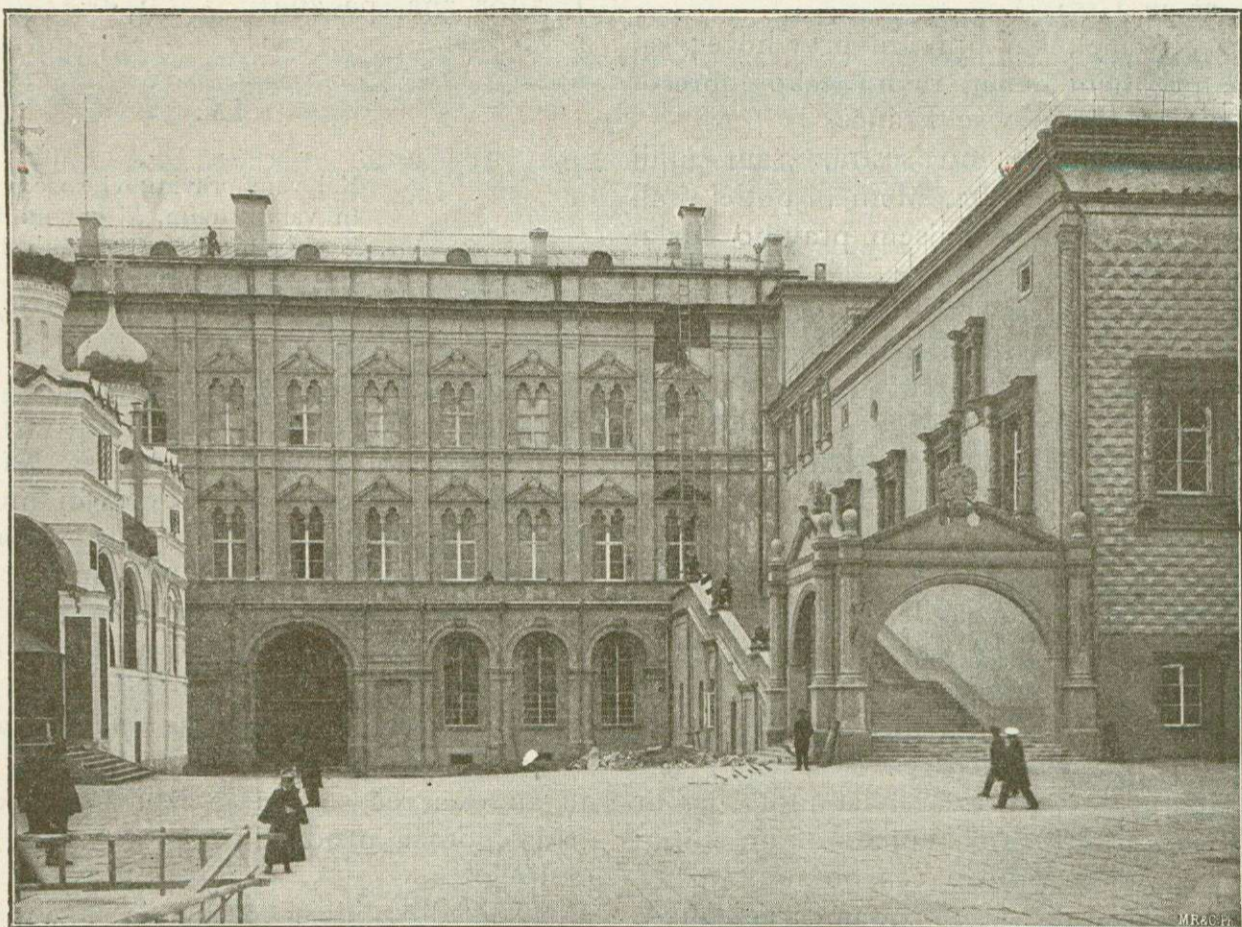
„Videla je nisi, nikar je ne dolži“, opomnil je Nace Nežiko. „Kar ljudje govoré, tudi ni vselej res.“

„Jaz pa potemtakem ne vem, kam bi bila prešla knjižica. Če je Pepa ni vzela — saj je

bila vsak dan v hiši . . .“ in ni hotela odnehati. „Pa saj sitnosti bom vse na vas zvrnila, če me bodo pestili zanjo.“

„Saj boš lahko drugo dobila, kaj —“, pogo-varjal jo je Nace, kar mu pretrga besedo Gre-benov Tinček, ki je prišel klicat Meto, ker je materi silno hudo.

„Oh, že zopet!“ prestraši se Meta in steče domov. Pred dvema dnevoma, ko je prejela sv. zakramente, bila je že tako slaba, da so vsi sodili, čez noč ne bo, pa ji je le še odleglo. Sedaj jo je napadlo vnovič in zadnjič. Zalilo jo je; poldne je zazvonilo, Grebenka pa ni bila več med živimi. Meta in mlajši otroci so jokali, Greben in drugi otroci pa niso potočili nobene

„Rdeče stopnice“ v Kremlju. (Ilustracija k str. 382.)

solze za rajnico. Bog vé, ali so bili tako ne-občutnega srca, ali je niso prav nič ljubili?

Greben je bil njene smrti prav za prav vesel. Ne sicer, da bi ji bil smrt privoščil, ali izpre-videl je bil že davno, da tako ne more in ne smé dolgo ostati. Saj je to nji sami povedal, ko se mu je zadnje dni svoje bolezní pritožila, da je skoro nikoli ne pride pogledat.

„Kaj pa hočem?“ pomigal je z ramama. „Bolečin ti ne morem olajšati, samo tvoje trpljenje pa tudi težko gledam. Boga prosi, da bi kmalu ozdravela ali umrla.“

Bog je dal, da je kmalu pretrpela, in Greben je bil vdovec. Z vso častjo so spravili rajnico,

potem pa jeli ugibati, ne le ljudje, temveč tudi Greben sam, kaj bo sedaj. In vsi so se zlagali v tem, da mu ne kaže drugega, kakor oženiti se še jedenkrat.

Nekega dné je bilo že davno jedna čez poldne, Grebenu pa še ni noben človek nič skuhal. Otroci so poiskali kruha ter se topli v hiši, da so si pregnali otožnost; krave tudi še niso bilo pomolzene.

Grebenu je bilo nazadnje le predolgo, zato gre otroke izpraševati, kako da ni ne Mice ne Urše.

„Mica je šla menda v Ljubljano nekaj ku-povat“, pripovedoval je Tinček, kolikor je vedel.

„Kje je pa Urša?“ pozveduje Greben nadalje.

„Zob jo boli: kar tam pri peči leži“, odgovori mu prejšnji.

„Pa da bi vsaj povedali, da ne moreta priti!“ zjezi se Greben bolj zase, potem pa naroči Tinčku: „Steci k Petičniku in reci Meti, naj pride naše krave pomolzt, če more.“

Tako je moral najmlajši okrogelski vdovec mnogokrat kaj potrpeti, in če ni bilo drugače, tudi prijeti za kako žensko delo. Celo burklje je imel neki že v rokah, pa jih ni zlomil. Kdo bi mu torej zameril, če je bil v sedmih tednih po ženini smrti že ženin?

„Morda mi bode opanašali: ‚Prvo v jamo, drugo v slamo‘; pa recite, kar hočete“, tako je govoril tisti dan, predno so šli pisma delat, pri Sodu, „jaz imam na izbiro samo dve stvari: ustreliti ali oženiti se.“

No, pa mu ni nihče kaj takega opanašal, zakaj vsem je bilo jasno ko beli dan, da brez gospodinje Greben ne more živeti. Nekaterikrat so imeli po dve dekli, rajnica je bila še bolj zdrava in dekleta so že malo pomagala, pa so imele vse dovolj dela. Sedaj pa da bi brez stalne ženske mogel prebiti?

Greben je bil daleč na okolu znan za bogatina, pa tudi za pijanca in igralca. Pa „bogatin“

„Andrejeva dvorana“ s prestolom v Kremlju. (Ilustracija k str. 382)

menda nevestam bolj v ušesih obstane kakor druge besede, zato je bilo kmalu dogovorjeno, da se bo Kodričeva Franca iz bližnje župnije primožila h Grebenu. Za njo je bil pray zadnji čas, če se je sploh kdaj mislila možiti. Šestintrideset let se je že veselila svoje mladosti, torej z možitvijo ni bilo več odlašati. Pa je le še pomišljala:

„Ne vem, ali bi se, ali bi se ne?“

Nazadnje se je odločila. V pisarni pa, ko je videla, da se gre za res, upadel ji je zopet pogum, in kar ušla je. Šele očetovemu silnemu prigovarjanju, naj mu ne napravlja take sramote, se je udala. Pismo so torej naredili. V nedeljo potem sta bila klicana prvič, za teden

dnij drugič in tretjo nedeljo tretjič. Za poroko so določili ponedeljek najstjo uro. Svatbo je hotel Greben imeti pa doma ter je Sodovko naprosil za kuharico.

V ponedeljek ob pol najstjih so bili obojni svatje že pripravljeni. Pred Sodom so se še nekoliko pokrepčali, zlasti vozniki. Ni sicer daleč iz Okroglega do župnijske cerkve, vendar Greben ni hotel, da bi peš hodili.

„Odrinimo, odrinimo!“ klical je nevestin brat. „Predno bomo v cerkvi, odbila bo ura najst. Kaj bi mi tukaj pili, pa s tem postili tako dolgo gospoda kapelana? Če se ženijo taki denarni ljudje, kakor sta Greben in Ko-

dričeva Franca, ne spodobi se, da bi bil ta dan kdo lačen ali žejen. Odrinimo!“

Vozniki zavriskajo in osem voz se začne pomikati v kratkih presledkih iz Okroglega. Pa kakor je že navada, pa nevarna navada, gonili so tudi ta dan vozniki konje, kar se je dalo: vsak se je hotel izkazati. Privozili so že blizu cerkve, ljudje so že radovedno gledali skozi okna svate, kar se najedenkrat sname zadnje kolo pri ženinem voz, voz omahne, Greben pa prileti z vso silo na cestni odnašalnik. Pobil se je dosmrtno. Poroke mu ni bilo treba.

Duhovnik, ki je čakal z mašo za poroko, dél ga je brž v sv. olje. Ali je bil še kaj živ, ali nič, to pa vé Bog sam. Nekateri so dejali, da je précej izdihnil, ker si je na sencih zdrobil vso čepinjo, drugi so trdili, da se ga duša bolj drži. Urno so pridrdrali vozovi s svati nazaj v Okroglo ter močno prestrašili Sodovko, ki kosila še ni imela pripravljenega.

„Kaj tako hitro čas mine?“ povpraševala se je v zadregi. „Oh, kaj bodo rekli?“

No, strah zaradi kosila so ji kmalu pregnali, pa s strahom, ki je bil še hujši. Kakšna zmešnjava je nastala! Nobenega gospodarja, ne gospodinje! Če bi se bil ubil od poroke gredé, gospodinjala bi bila vsaj nevesta, a sedaj ni imela nič ukazovati, pa tudi vedela ni, ali naj gre hitro domov, ali kaj naj stori.

Nevesti ni bilo posebno hudo, ker se je ženin ubil. Saj je bila ves čas nekako omahljiva, sedaj pa se je le tako izteklo, da ji ni bilo treba v zakonski jarem.

Greben so za jedenkrat položili v njegovo sobo na posteljo.

„Veste kaj, možje? Nobenega pravega gospodarja ni pri hiši, poberimo denar in pisma in kar ima kaj vrednosti, in spravimo te stvari. Tatov je zmeraj dovolj, zlasti ob takih-le prilikah.“ To je nasvetoval Sod, in vsi so hvalili njegove pametne besede. „Toda kam spraviti to? Tukaj ni varno, kaj se vam zdi?“ povpraševal je nadalje.

„Petičnikov Nace ima hčer, blizu je, naj spravi še te reči“, čuli so se posamni glasovi. „Prič nas je dovolj, da ne bo kaj pritajil.“

In tako so zavarovali nekaj tisočakov pred predolgimi prsti.

Drugi pa so se trli spodaj, kjer bi bila sicer svatba, ter se pomenkovali, kaj bo z jedjo in pijačo.

„Pripravljeno je za nas“, reče godec in seže po kosu slanine, „mi nismo krivi, da se je tako končalo. Saj je dovolj slaba zame, da ne bom nič godel.“

Nekaj malega ljudij ga je posnemalo in vzelo kakšno stvar z bogato obložene mize. Večino

je pa nagla smrt Grebenova tako prevzela, da jim jed ni prav nič dišala.

Nevesta je silila svoje ljudi, naj bi šli.

„Hoj, Franca“, bil je godec čimdalje glasnejši, „Boga hvali, da si še dekle in da nisi vdova!“

In res Franca ni vedela, ali bi se jokala, ali smejala. Skoro ji je bilo žal, da je takrat v pisarni očeta poslušala: vsem današnjim neprilikam bi bila odšla.

„Kar za pogrebščino jejte, ali za kar hočete“, jel je sedaj Kodrič siliti ljudi, „potem pa gremo. Račun bom že jaz poravnal. — O, ti reč, ti, da se nam taka naredi!“

„I, jaz bi pa dejal, da ne bodimo preveč žalostni“, stopi sedaj Sod med ljudi; „po moji misli je Greben danes srečneje umrl, kakor bi bil morda čez deset ali dvajset let. Prvič bo za toliko let manj odgovornosti, drugič pa je to važno, ker je bil včeraj pri izpovedi in svetem obhajilu. Po človeško soditi je zanj še sreča, da ga je Bog danes predse poklical. Saj veste — ne da bi mu kaj slabega podtikal, res je res — cerkev ga ni posebno veselila.“

„Menda bo že tako“, pritrjevali so mu zamišljeni svatje.

„Sicer pa škoda za hišo, da je tako umrl“, poprijel je zopet Sod besedo. „Ali, da bi bil vsaj kaj oporoke naredil!“ Sedaj se bo nekaj prijel gosposke, drugo bo pa po enakih delih razdeljeno med otroke. In verjemite mi — hiša je pokopana!“

„Če bi bil našo vzel“, hotel je nevestin oče tudi malo pokazati se, „moževal bi bil lahko še bolj, kakor je poprej. Neposlušnim otrokom bi bil dajal majhne deleže, drugim pa počasi, in hiša bi ostala vedno na trdnem.“

Dolžnikov je imel Greben precèj. Te je kaj pogrela novica o njegovi smrti.

„Ako nima zapisano, ali če se bodo pisma v splošni zmešnjavi poizgubila!“ Take izkušnje so vstajale nekaterim v srcu.

„Bog pomagaj, morda bo treba v kratkem vse povrniti! Kaj bo! še za obresti me je vilo, sedaj pa vse!“ bal se je kak drug. Vsi pa so pričakovali, kaj bo.

Meta in Nace sta poskrbela za pogreb Grebenov ter naznanila gosposki, naj hitro ukrene vse, da se ne bo škoda godila. Naceta so izvolili varihom nedoraslih otrok in oskrbnikom posestva Grebenovega. Ta se je prestrašil težkega bremena, toda nekdo je more prevzeti, kaj bo tako? In pravemu je prišlo gospodarstvo v roke: skrbel je za Grebenovo kakor za svoje. In tudi otroci so ga bolj spoštovali kakor rajnega očeta.

Grebenov Janče, o katerem živa duša ni vedela, kam bi bil izginil, pisal je kmalu nato Petičnikovemu Nacetu. Pismo je dejalo, da je

v Bolcu na Goriškem, da se mu dobro godi, da se uči jermenarskega obrta. Prijatelj, ki zna molčati, pisal mu je vse, kako je doma. Tudi to je stalo v pismu, da ga ne veseli priti domov, naj zapišejo hišo, na kogar hočejo, on zahteva svoj delež v denarjih.

In Pepo je tudi prignalo k Petičniku. Celó ukradeno poselsko knjižico je prinesla Nežiki, ki je sedaj še jedenkrat slovesno zatrdila, da je précej vedela, kam je prešla. Nace se je je prav razveselil. Obljubil ji je, da bo na to delal, da ona kdaj prevzame domačijo, samo lepo naj se vede in za mlajše brate in sestre skrbi.

Kakor se vse pozabi in pomiri, tako se je tudi pri Grebenu. Petičnikov je moral veliko najemati, ker otroci niso bili še veliko vredni za delo, a vse je bilo pa vendar-le obdelano in še bolje kakor poprejšnje čase. Denarja pa Nace ni kopicil, ker je bilo preveč troškov, rajši je primanjkovalo kakor preostajalo; vendar za silo je že bilo. Noben človek ni nenadomestljiv, Greben tudi ni bil.

Dokler je še živel, dejali so nekateri — Prvinov Francè tudi, — da je oderuški. Pa Greben je bil še dober v primeri z — Žličarjem. Ta je jel vedno bolj posojevati denar in kar lezel je v denarje. Prav pošteno pa ni delal. Štefanu je prodal njivico, ker mu ni imel več česa zastaviti.

Posebno neusmiljen pa je bil s Prvinovim Francetom. Vedno ga je strašil, naj mu dá doto in vrne dolg ter ga vselej prisilil, da mu je kaj odstopil, da bi še čakal. Čudno je bilo pri Prvinovi liši! Bolj ko so bili pridni, slabeje se jim je godilo. In nesreč ni nikoli zmanjkalo. Dve telici je priredil Francè in je mislil, koliko mu bodeta vrgli, ná, pa mu pogineta konja za smrkavostjo. Kmet pa brez vozne živine je slabejši kakor človek brez nog. Pa sta šli telici in še nekaj žita, da je mogel kupiti drug par. Če vse ne laže, prišel bo z leti Žličar iz Prvinove kočé prav v hišo, Francetu pa morda še kočé ne bo pustil.

O ta Žličar! Že nagovarja Grebenove otroke, naj mu prodadó svojo doto. Po šest sto bodo imeli. Kdor hoče takoj uživati denar, ponuja mu Žličar tristo goldinarjev — druga polovica seveda ostane njemu, ker bo moral čakati do štiriindvajsetega leta. Lojze se mu je menda že dal ujeti, ker si tolikokrat privošči Sodove pi-jače. Nace svari, toda govori gluhim ušesom.

Tako se suče svet. Bogastvo hodi iz rok v roke. Včasih se pomudi pri tej hiši, včasih pri oni. Danes je ta hiša prva, in če ni posebnih nesreč, ostane prva dolgo časa, če so pošteni ljudje v njej. Kjer pa se denarja drži greh, uresniči se le prerad pregovor: „Kakor dobljeno, tako izgubljeno.“

Dražani.

(Slika. — Spisal Podgoričan.)

(Konec.)

Po tem precèj dolgemu uvodu poslušajmo glavno stvar v tej-le sliki.

Pred mnogimi leti se je ženil v Volčji Dragi Lenart Dražan. Imel je že čez trideset let in že dalje časa je iskal neveste. Naposled sreča nekoč, gredé v vás, mlado šibko deklico na poti. Hotela se ga je ogniti, a ni je pustil mimo.

„Čegava si?“ vpraša jo s hripavim glasom ter jo prime z debelo svojo roko za drobno ročico.

Tresla se je od strahú in groze; izviti mu je hotela ročico; stopile so ji solze v oči.

„Čegava pa, čegava?“ vpraša jo še jedenkrat ter jo potrese za roko.

„Samostalova s Potoka“, odvrne plaho in vsa vznrojena zaradi strahú. „Izpusti me, meni se mudi!“

„Kako ti je pa ime?“

„Lenico me zovejo.“

Lenart ji je izkušal uloviti še drugo roko.

„Izpusti me, izpusti!“ vikala je Lenica ter pulila roko.

„Pojdi, ná, saj videla se bova večkrat!“ reče Lenart in jo izpusti.

Kakor preplašena srnica zbeži Lenica po poti. Lenart je gledal za njo s posebno zadovoljnostjo in veseljem, dokler ni izginila v ovinku. „Ta je prava, ta bo moja“, zamrmral je pred se ter se vrnil domov.

Lenica je doma povedala, da jo je ustavil Dražan in da se ga je bala. Mati njena se je jako hudovala na silne Dražane, ki ne puščajo ljudij v miru. Oče jo je vprašal, kaj ji je dejal. Povedala mu je, da jo je vprašal, čegava je. „Kaj pa ga skrbi, saj se menda ne bo ženil pri nas“, zagodrnjal je oče.

Dražani so se med seboj dogovorili, da se bo Lenart oženil in povedal jim je tudi, da si je izvolil Samostalovo Lenico s Potoka. Ugovarjal ni nobeden. Prihodnje nedelje zvečer so se bližali majhni potoški vasi snubači iz Volčje Drage. Ženina so spremljali štirje krepki, bradati možje, katerim se je videlo na obrazu, da so drzni, odločni, in da se ne strašijo vsake

reči. Prilomastijo v Samostalovo hišo. Lenica, spoznavši Lenarta, zardi in šepetne materi, ki je strmela nad tako kasnimi gosti: „Ta-le me je ustavil na cesti.“ Mati ga pogleda, in neprijazna slutnja se je polasti. Samostal čudeč se in prestrašen pogleda Dražane ter vpraša:

„Kaj ste prišli?“

„Prišli smo snubit!“ odgovoré samosvestno Dražani in posedejo.

Mati začne kričati in oštevati Dražane, Lenica obledi in zadržti po vsem životu, Samostal se pa začudi, silno začudi, da ni mogel niti takoj odgovoriti.

„Zakaj ste pa prišli ravno k meni po nevesto?“ reče strahoma Samostal.

„Zato, ker imaš ravno ti tako blago, ki ugaja našemu Lenartu“, odvrne najstarejši Dražan z močnim glasom, da je votlo odmevalo od sten.

„Nimam takega blaga, nimam; samo Lenico imam, pa se ne móži še, premlada je še.“

„Starih ne iščemo in jih nečemo, prišli smo po Lenico, katero je Lenart srečal na poti.“

„Hm . . . če je pa ne dam! Saj vidite, da je še premlada! Kaj bodete ž njo? Saj ne bo znala nič gospodinjiti. Otrok je še“, branil se je Samostal.

„Ha, ha, ha“, zakrohota se Dražani. „Samostal, dobro se znaš zvijati. Reci naravnost, da je ne daš!“

„Zakaj bi je ne dal? Précej mu jo dam, samo, da bi bila dovolj velika in stara.“

„Bo pa pri nas zrastle. Življenje bo imela boljše nego pri tebi. Mesa ji bo ostajalo. Delala bo pa takrat, kadar se ji bo zljubilo.“

„Pri vas je res dobro, toda jaz vam punice ne morem dati. Mati ne pusti in sama se neče možit.“

„Kaj ju pa povprašuješ, saj si mož! Obljubi jo in konec besedij. Dote nam ni treba nič, imamo sami dovolj denarja.“

Dražani so zadeli ob pravo struno. Samostal ni bil imovit kmet, in vedno ga je skrbelo, kako bo svoje otroke ženil in možil, ker jim ne bo mogel dajati velikih dot.

„Pravite, da nečete dote. Saj nisem rekel, da ne dam dote, saj nismo o tem še nič govorili“, povzame Samostal.

„Nečemo dote, ne potrebujemo je.“

„Bodo pa sami pokradli, saj veš, kaj znajo“, zavjaka Samostalka.

„Kaj pravite, mati? Mi bomo pokradli? Mi ne krademo! Smo pošteni ljudje, niti zrna vam ne bomo premaknili“, verijo jo Dražani.

Samostal se popraska za ušesi, podrsa nekoliko z nogo po tleh in izpregovori:

„Možje, ne vem, če bo kaj z vašo ženitvijo. Kar tako svoje hčere ne morem dati, saj veste. Rad bi jo vam dal, ker niste tako gladni

dote, kakor so drugi ženini, pa vendar ne morem, ne smem, premalo se poznamo.“

„Poznamo se, poznamo, prav dobro se poznamo; ti si potoški Samostal, mi smo pa kmetje iz Volčje Drage. Kaj nismo?“ pravijo Dražani.

Samostal od strani pogleda ženo in hčer.

„Kaj pa ti praviš, mati, ali hočemo dati Lenico?“

Samostalka zardi od jeze in zavpije:

„Le daj jo tem nekrščanskim ljudem, tem divjim gozdarjem, da se ti bodo smejali ljudje in kazali za teboj! Odgovarjal boš sam za svojo hčer, ako jo izročiš brezbožnim in tatinskim ljudem.“

Lenica glasno zajoka.

Dražani razven ženina udarijo v glasen smeh.

„Daš hčer, ali ne?“

„Ne dam je, saj sem vam že dejal; kaj bo ženin s tako ženo, ki ga neče?“

„Daj jo, drugo te ne skrbi, Lena se bo v Dragi že privadila.“

„Le pojdite, hčere ne dam na noben način“, odvrne Samostal.

Lenica se nekoliko oddahne in umiri.

„Le pojdite, le; kaj hodite okoli nas, ker veste, da Lenice ne dobite!“ priganja jih Samostalka.

„Torej praviš, da je ne daš?“

„Kajpada, takim pretegnjenim dragoletnikom, kakor ste“, huduje se Samostalka. „Bolje je, da ostane naša Lenica vse žive dni samica, kakor da bi vzela vas jednega.“

„Samostal, da-áš?“

„Ne dam; kesam se, da nisem pred vami hiše zaprl“, odvrne odločno Samostal.

Dražani se spogledajo in izpregovoré nekaj ptujih besedij, da jih Samostalovi niso umeli. Nato izpregovori najstarejši Dražan, katerega je kazila široka rdeča lisa nad desnim očesom:

„Samostal, kesal se boš, pomnil boš nas do smrti svoje, in deklina tvoje ne bo pogledal noben pošten človek; proklinjala te bo, zakaj je nisi dal prvemu in jedinemu snubaču. Daj jo, dokler nas je volja prositi, sicer bo prepozno.“

Te nekoliko grozne besede iz ust grozovitega človeka so nekoliko pretresle Samostala, osupnile ženo in hčer.

„Kaj se bodete grozili in širokoustili; Lenica se bo možila lahko, saj lepa je in mlada tudi“, dé Samostalka.

„Môlči, baba! Bolje bi bilo, da bi obrzdala svoj klepetavi jezik, kakor pa podpihovala svojega moža“, zavrne jo Dražan.

„Ne dam je; kaj menite, da smo mi kar takó, le pojdite, le, nič se ne obotavljajte: Lenice ne dam, pa je ne dam“, golčí Samostal in jim kaže vrata.

Sedaj se pa vspnè dražanski ženin Lenart, pogleda grozeče in divje po hiši in obstoji z očmi na Lenici, ki je zadržala pred neznanjskim pogledom njegovim. Nató izpregovori:

„Brez Lenke ne gremo domov. Lenka bo moja ali pa nobenega. Ti, Samostal, daj jo z lepa, ali pa z grda; moja mora biti. Ako ne, videl boš, kaj znam jaz, kaj znamo Dražani“, in zavihnel je desnico in udaril z močno pestjo ob črvivo mizo, da se je nevarno stresla.

Dražani se zakrohočejo in rekó: „Kaj, Lenart, ali naj nocoj odvedemo nevesto v Drago?“

Lenica vzkrikne in se skrije vsa preplašena materi, ki je bridko zajokala, za hrbet.

„Saj ste ljudje, menda kristijani in si daste dopovedati!“ zavpije Samostal ves zbečan. „Lenice ne dam in vzeti je tudi ne smete.“

„Kdo nam brani?“ zavpije neki Dražan in poseže z dolgimi svojimi rokami po Samostalu in ga objame čez roke, da se ni mogel ganiti. „Sedaj, ženin Lenart, pa le urno po nevesti, drugi pa poiščite baliž, da ne pridemo z nevesto prazni domov.“

Ko je Lenica videla očeta v rokah Dražana, skoči k njemu, da bi ga oprostila: „Pusti očeta, pusti!“ je vpila in trgala roke proč.

Samostalka pa je jokala in tarnala, kakor da bi gorelo okoli nje. Najhuje je bilo Samostalu, ki se ni mogel ganiti. Dražani so se res pripravljali zvršiti, kar jim je svetoval tovariš.

„Oče, obljubite, obljubite! Vzajem ga, naj bo v imenu božjem“, zaprosi Lenica očeta.

Samostal nekaj časa pomisli, potem pa vendar pravi: „Naj pa bo, ker sama hočeš!“

Kakor bi odrezal, izpustil ga je Dražan, in tudi drugi so se pomirili ter zopet posedli.

Samostalka je še jokala in tudi Lenica je ihtela; dasi ji je bilo težko, vendar se je udala, ker bala se je, da bi Dražani nje in starišev ne pripravili še v večjo nesrečo.

Ko se je Samostalka nekoliko utolažila, pričeli so se dogovarjati in dogovorili so se takó, da se Lenart in Lenica vzameta, da ji napravi oče svatbo doma, dati pa če ji hoče kaj, ji dá, ali pa nič, silil ga ne bo nihče. Predno so čudni snubači odšli, obljubiti so morali Samostalovi, da ne bodo zbegnili, ker Dražani so zapretili strašno maščevati se, ako se zgodi kaj takega.

Snubitev je bila torej srečno dognana.

Ljudje so silno pomilovali Samostalove, zlasti Lenico, vendar so bili poleg tega tudi nekoliko veseli, ker si je vsak mislil in se globoko oddahnil, češ, hvala Bogu, da se meni kaj takega ni pripetilo. Lenica je od tistega večera hirala in venela kakor nalomljena cvetka. Jokala očito ni, saj je jokala mati dovolj, a molila je mnogo in goreče in pa molčala. Udala

se je usodi, ki jo je hotela združiti z ženinom Lenartom. Drznila se ni ustavljati ji iz ljubezni do starišev svojih, ker bala se je za nje. Dražani bi svoje grozno pretenje gotovo izpolnili in bi se silno maščevali, ako bi Lenart ne dobil Lenice. Kako bi se maščevali, tega si še misliti ni mogla. Tako se je godilo tudi Samostalu in ženi njegov. Vse priprave so se vršile mirno. Samostal je hotel dati dobro gostijo, ker dote hčeri ne bo dal nič.

Ženin Lenart je prišel vsak dan gledat svojo mlado nevesto.

Dvakrat sta šla k izpraševanju v Ravnico, pa ženin je znal komaj očenaš; drugih takih rečij iz katekizma ni vedel nič, vse mu je moral dopovedati gospod župnik.

Prišel je svatbeni dan. Dolga vrsta ženinovitih svatov je prišla po nevesto, da jo odvedejo v cerkev. Lenica ni imela svatov, da bi jo spremili k poroki, ker se nihče ni hotel družiti z Dražani. Samo družico je imela, katero je tako rekoč prav izprosila. Na velem, upadlem lici se je kazalo vse brezmejno gorjé, ki ji je trlo dušo in telo. Jadikovala in tugovala ni. S solznimi očmi je podala nesrečnemu očetu tresočo roko, objela in poljubila ljubljeno mater. Starka je vzela blagoslovljene vode, pokropila hčer, rekoč: „Varuj te Bog zlega, obrani te še večje nesreče!“ Poljubila je še jedenkrat Lenico na belo čelo in potem so šli v cerkev, kjer ju je poročil župnik. Mož se ni mogel ubraniti solz, ko je videl tako mlado, a tako nesrečno nevesto. Vrnili so se od poroke, in potem je bila gostija. Dražane ni bilo treba nič priganjati k jedi in pijači. Rabili niso ne krožnikov, ne vilic; služila jim je najbolj roka. Z golo roko so segali po mesu in drugih suhih jedilih. Plesali so s svojimi ženami tako, da se je tresla Samostalovina. Peli so pa take pesmi, da so se studile vsakomur, kdor ni imel tako kosmatih ušes kakor Dražani. Za žalostno nevesto se niso zmenili mnogo; jed in pijača jim je bila čez vse. Ko so vse pojedli in popili, kar so bili pripravili, napotili so se z nevesto v Volčjo Drago. Z rosnimi očmi sta zrla Samostal in žena njegova za hčerko, ki je šla z uničenim veseljem in potrtem srcem z ženinom.

Na Samostalovini je bilo sedaj silno pusto in prazno. Oče in mati nista vedela kaj početi; od samega dolgega časa sta jokala in tugovala. Otroci so pohajali semintje, in tožilo se jim je nekako po sestrici. Delo je počivalo, ker ni bilo več onih marljivih rok, kakor so bile pred nekaterimi tedni. Samostal je izgubil vse veselje do dela.

Kakor grlica v kletki, ozirala se je Lenica tam v onem osamljenem selišču. Videlo se ni drugam, kakor kvišku v oblake in nebo ter v

gosti in temni les, ki oklepa okrog in okrog Volčjo Drago. Ptujka je bila med Dražani. Govoriti ni imela s kom. Moški so imeli sami svoje pogovore, ki so bili vse prej nego pošteni, ženske so se pa večinoma prepirale in ravsale. Posmehovale so se Lenici in norčevale iz nje, ki je bila kakor golobica med sovami. Lenici, vajeni družbe poštenih ljudi, predsedalo je tako govorjenje, mučil jo je hrup, ki so ga provzročevale prepirajoče se babe in nemirni otročaji. Srčno si je želela mirú in tožilo se ji je po očetu in materi, tožilo se ji je po Samostalovini in Potoku. Ogibala se je družčine in skrivala se je po zakotjih, kjer je posedala sama s svojimi otožnimi mislimi in željami. Bala se je moža, ki ni imel takega srca, kakor si je želela ona. Prosila ga je nekoč, naj bi šla obiskat stariše svoje, a ni ji dovolil, ampak ji celo prepovedal misliti na to. Pustil ji tudi ni v nedeljo k maši, ker se je bal, da bi Lenica ne šla domov, ter bi ne hotela več nazaj. Ravno zato si je želela še bolj domov, videt omiljeni rojstveni kraj. Privaditi se nikakor ni mogla take družbe. Radi tega so jo pa črtili Dražani vsi od kraja, misleč, da je toli prevzetna in ponosna ter hoče s trmoglavostjo svojo kljubovati vsem Dražanom. Ženske so naščuvale Lenarta, naj jo kaznuje in strahuje ter izbije iz nje vse tiste lastnosti, ki so bile Dražanom zoprne. Lenart ni bil precej voljan izpolniti jim želje; ko se je pa napósled naveličal otožne žene, prenesti je morala marsikak udarec in sunek moževe roke. Potrpela je vse molčé in je izkušala ustreči mu vsegdar. Prepirla se ž njim ni in kričala, kakor so delale njene dražanske vrstnice. Jezilo jih je seveda, ker se je razločevala tudi v tem od njih. Preživela je brez števila trpkih trenutkov, mnogo grenkih ur.

Samostal je redko pohajal k svoji hčeri v Volčjo Drago, ker je videl, da so ga vsegdar nevoljni Dražani, kadar pride. Pustili niso samemu s hčerjo govoriti. Dasi Lenica očetu ni mogla in ni hotela povedati, koliko trpi, vedel je oče vendar vse; Lenica, prej tako cvetoča in živahna deklica, bila je sedaj bolj podobna sušični ženski. Njen obraz je povedal več kakor sto besedij o vsem trpljenju, ki ga je morala prenašati. Bridko si je očital oče Samostal, ker se je bil dal prestrašiti in pregovoriti, da je dal svojo prvorojenko takemu možu, ki ne pozna ne božje ne človeške postave in nobene ljubezni do bližnjega. Toda kesanje je bilo prepozno, predrugačiti se ni dalo nič; prepustiti se je moralo samemu sebi, da se stvari zasucejo na boljše, ali pa tudi na slabše.

In prišlo je kmalu takó, kakor ni nihče pričakoval.

Bilo je pred božičem. Debel južni sneg je ležal po vsej krajini. Klanjalo se je drevje pod njegovo težo in grmovje se je zavijalo v snežene kožuhe. Nebo je bilo zastrto s sivimi oblaki, in snežinke so naletavale, da se ni videlo nikamor. Mraza ravno ni bilo, vendar so morali biti ljudje v hišah, ker sneg in mokrota nista prijetna gosta.

In tisti čas je bilo, da se je nekega dné razjezil Lenart in neusmiljeno pretepal svojo zakonsko ženo, Lenico Jokala se je — kako bi tudi ne? — in to je tako silno razveselilo Dražanke, da so se glasno krohotale in ji iz dná duše privoščile še kaj hujšega. Norčevale so se iz nje, zbadale jo in zasmehovale ter dražile. In takrat se je porodilo v njej neskončno hrepenenje po stariših, sestrah in bratih, prijateljicah in prijateljih, po prijazni Samostalovini. Sklenila je v prvem neopaženem trenutku izginiti iz Drage ter bežati domov, naj velja, kar hoče. Še jedenkrat je hotela objeti in poljubiti stariše in sestre, predno umrje, ker dejalo ji je v srcu vedno nekaj, da ne bo živela dolgo.

Šla je in videl je ni nihče. Slabo je znala pot, ki vodi doli v Ravnico. Zametena je bila vsa in nič prodrta. Lenica je bila zelo lahko oblečena, v slabih čevljicah in pa slabotna je bila od prestalega trpljenja. Bega niso opazili takoj; šele čez dokaj časa jo je zgrešil Lenart in vprašal, kje je. Nihče mu ni mogel odgovoriti. Zazdelo se mu je takoj, da je morda pobegnila. Šli so gledat, in na snegu so se še komaj poznale stopinje ubegle Lenice. Strahovito je zarentačil Lenart, potem pa mahnil v spremstvu svojega brata za Lenico. Ako bi bila pot kopna in suha, bila bi Lenica lahko ušla, tako pa le ni mogla. Vrh griča, ko je že videla v daljavi svoj dom, dohitela sta jo ona dva. Rada bi bila ušla, toda ni mogla hiteti bolj nego krepka moža. Izkušala ju je preprostiti. Pokleknila je pred možem v sneg ter ga z povzdignjenima rokama prosila, naj jo pusti domov za trenutek sedaj, ko je že takó blizu. Nič, omečiti se ni dal trdosrčni mož; ukazal ji je vrniti se.

„Mož, Lenart moj, pusti me k materi moji, saj nikdar več ne bom šla domov, rada bom pri tebi tam v Dragi“, prosila ga je Lenica vsa solzna.

„Nazaj!“ sikne Lenart in jo sune v hrbet, da je bolestno zaječala in padla v sneg. Obup se polasti njene duše.

„Nazaj, hinavka, poberi se in brž domov!“

„Ne grem, rajši umrjem!“ odvrne Lenica. Lenart ljuto zakolne in jo udari po glavi.

„Ubij me, nazaj ne grem, le ubij me, vsaj živeti ne bo treba!“

Lenart jo zagrabi za lepe črne kite, ovije si jih okrog roke ter jo potegne za seboj.

„Videl bom, ali boš slušala, ti trmoglavka ti, trdovratna“, golčal je Lenart in jo vlekel za seboj. Potem sta jo prijela z bratom za roke ter jo vlekla in nesla, ne mené se za zdihovanje in ječanje njeno. Ako se je kaj ustavljala, tedaj jo je mož udaril s trdo roko.

Tako sta privlekla Lenico nazaj. Ko sta jo izpustila sredi hiše iz rók, zgrudila se je nezavestna na tla. Ženske so kričale, da se je potajila; ko so pa videli, da je v resnici omedlela, zavlekli so jo na njeno ležišče ter jo pustili tam.

Lenica je bila v resnici bolna, bolna na smrt. Na potu se je pregrela in prehladila; slaba je bila že prej, potem jo je pa še mož tako nečloveško mučil. Drugi dan je komaj slišno govorila. Prihajalo ji je vedno slabše, čutila je, da se ji bliža smrt. Zaželela si je videti vsaj očeta in mater še pred smrtjo, in zató je prosila svojega moža:

„Lenart, pojdi po očeta in mater, da jih vidim še jedenkrat.“

„Treba ni, saj jih poznaš“, zavrne jo osorno mož.

Zaiskré ji solze v očeh.

„Lenart, izpolni mi to srčno željo ter pojdi po moje stariše!“

Mesto odgovora obrne se Lenart proč.

Neko silno sovraštvo do njega se je polasti.

Čez nekaj časa pa reče:

„Pošljite mi vsaj po gospoda, da me izpové in mi prinese sveto popotnico.“

Zakrohočejo se možki, ženske pa zasmejejo, in jeden ji odgovori:

„Ako te kaj teži, pa meni povej, bom pa jaz nesel doli v Ravnico, da ne bomo mučili duhovnika po takem potu.“

Zarežé se okoli stoječi, globoko vzdihne smrtnobolna Lenica.

„Nič ne stokaj, umreš lahko brez duhovnika, ako hočeš; ni navada, da bi hodili duhovniki po Volčji Dragi. Kaj jih je tudi treba!“ pravi ji drugi.

„Sodil vas bo Bog“, šepetne Lenica; „pustite me, da se pripravim k smrti in umrem v miru!“

Nato se obrne k steni.

„Čas je že, da prenehaš živeti; jokal za táko tutko ne bo nihče“, dé ji jeden izmed podivjanih ljudij.

Ko so videle ženske, da ji je res hudo, začele so kuhati različne rože, da bi jo ozdravile; toda Lenica ni pila, ker ni hotela, ali pa mogla ni, s čimer se je ženskim silno zamerila, takó, da so ji želele vse hudo. Prepustile so jo sami sebi.

In tisto noč je potem tiho in mirno umrla, ne da bi bila videla prej svoje stariše, ali pa se bila izpovedala. Dražanom se je zdelo to nekaj vsakdanjega; pustili so jo ležati ondi. Možje so zbili iz desk krsti podoben zaboj, kamor so jo položili, in drugi dan so privezali krsto na močen bukov drog in odnesla sta jo dva najmočnejša Dražana na pokopališče v Ravnico. Za njo je šel samo Lenart. Jokal za mrtvo ni nihče. Dražani in Dražanke so veselo gledali samotne pogrebce, dokler jim niso izginili v gozdu. Tam na Samostalovini so pogrebci pred hišo obstali in postavili krsto na tla. Lenart je stopil v hišo in poklical Samostala in ženo ven. Prideta ven in tu jima pokaže krsto.

Obledel je Samostal in padel bi bil, da se ni oprl na oboj. Samostalka je milo jeknila in planila na krsto, kjer je točila bridke solze. Privreli so iz hiše otroci, prišli so na jokanje tudi drugi vaščanje. Dražani so hoteli odnesti krsto, a oče in mati ter drugi ljudje niso pustili, češ, da jo bodo sami spravili k večnemu počitku. Dražani so jim to radi pustili in odšli z lahkim srcem domov.

Ljudje so zanesli krsto v hišo, odbili jo, da bi položili Lenico na oder vsaj do drugega dne in da bi ji pri cerkvi nekoliko pozvonilo. Ko jo natančneje pogledajo, videli so po telesu črne proge in nekaj ran in précej so dejali, da so jo najbrž ubili Dražani. To je zvedel tudi ravniški gospod, ki je vse naznanil gosposki. Prišla je komisija, in zdravnik je povedal, da je Lenica umrla vsled slabega življenja in pa ran, ki jih je imela po životu.

Potem so jo pokopali. Iz vseh vasij se je zgrnilo silno ljudstva, da spremi k večnemu počitku Samostalovo Lenico, ki je morala toliko pretrati pri Dražanih.

Sedaj je pregledala gosposka natančneje dražansko gnezdo. Dala je Dražane prijeti in ob sodila Lenarta na mnogoletno ječo.

Tako se je nekdanj živelo v Volčji Dragi.

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje)

56. Dvoživka. — Bismarck pri stenografiji. — Gregor VII. — „Studentenfutter.“

... *grudna* ...

Ljubi oče!

Bolan leži,
Milo ječi —

tako poje neka národna pesem. Tudi meni je prikladna, ker že dva dni ležim bolan in ne smem v šolo; razloček je le ta, da jaz prav nič ne ječim in da prav z mirno dušo pričakujem, kdaj mi zdravnik dovoli zopet iti v šolo. Nikar pa se ne ustrašite, oče, in tudi mater potolažite: umrl, mislim, ne bom zaradi tega. Drugega mi namreč ni nič, kakor da močno kašljam in kri bljujem; a gospodinja se je tako zbala moje bolezní, da je šla brž po zdravnika, ki mi je velel ostati doma in piti čaj iz planinskega mahú. Sicer pa sem si bolezní sam kriv. Kakor pri Vas doma, tako je tudi tukaj zadnjih štirinajst dnij neprenehoma deževalo. Pa samo to mi še ne bi bilo škodovalo; toda dež je prišel v posebno dotiko z mojo kožo: poiskal si je namreč pot spodaj skozi raztrgane podplate mojih čevljev, katerih nisem dal popraviti, nekaj — priznam — iz zanikarnosti, nekaj pa, ker ni bilo drobiža pri hiši. In vrh tega: kako pa naj grem v šolo, če dam čevlje doktorju smolarju? Po noči mi jih ne podplati, po dnevu jih sam potrebujem. Kdaj pa je bilo še slišati, da bi dijak imel dva para čevljev?! In tako sem hodil na pol zbošen v šolo, in voda mi je pridno zalivala vse prazne koticke mojih čevljev, kakor hitro sem se pokazal izpod strehe, in kakor sem se prestopil, pa je brluzgnila skozi prste in pri vsakem koraku je reklo nekaj: „špric, špric!“ ali pa: „žmèk, žmèk“, kakor da imam žabo v čevlju. V šoli je bilo sicer toplo in dobro zakurjeno, a mene je le zeblo, ker sem imel v čevljih to nesrečno povodenj, tako da sem bil res kakor dvoživka: na suhem in ob jednom v vodi. Najbolj mučno mi je bilo to, da se je poznala v sobi vsaka stopinja, ki sem jo naredil, tako da je bil gospod razrednik hud, rekoč: „Kdo pa hodi s tako mokrimi čevlji v sobo? Mar méni, da smo v hlevu?“ Meni je bilo seveda tudi hudó. Zato mi je pa ravno prav prišlo, da drugi dan po oni graji nisem smel več v šolo. Ves dan me je namreč

neznansko bolela glava, da mi je hotela počiti; tedaj sem tudi prvič bruhnil kri iz sebe. Po pravici Vam povem, da sem se nekoliko prestrašil. Krví sploh ne morem mirno gledati. Menda Göthe pravi nekje: „Das Blut ist ein ganz besonderer Saft!“ Z največjo težavo sem poučeval, potem pa sem se vlekkel domov, kjer sem sezul čevlje ter skozi in skozi premočene nogavice, ki izvestno že jeden teden niso bile suhe. Legel sem v posteljo. Po noči se mi je nekaj blédlo. No, in drugo jutro je prišel zdravnik, potrkal na prsi in poslušal, kako hrôpe notri; potem pa je naročil, kar sem že omenil. Sam sem kriv, to vem; kolikokrat nam je gospod profesor naravoslovja že letos zatrjeval: „Varujte zdravje; največji zaklad je; prvo pravilo vam bodi: noge gorke, glava mrzla, srce veselo!“ Pri meni je uprav narobe: noge mrzle, glava vroča, in srcé — kako bo veselo? O, če bom jaz kdaj učil mladino, na to bom gotovo pazil: ob deževnem vremenu mi bo moral vsak učenec pokazati, ali ima cele podplate; če ne, spodil ga bom iz šole in poslal k čevljarju ter mu iz svojega plačal za popravo obutali, ako sam ne bo imel.

Naredil sem tudi dramatiški prizor, ki kaže bolnega dijaka, tožčega o svoji hudi usodi, a tudi vnema samega sebe za ljubezen do trpinov, zlasti dijakov. Berite, tako-le sem pisal:

A nekomu ohranim še srcé,
In srečen sem, nikdar ga ne pozabim:
Dijak — trpin, uboštva vse gorjé
— Znajoč, v bodočnost z upom zroč le slabim:

S teboj kot brat deliti čem svoj kruh,
Kot brat deliti vse skrbi moreče,
In miroval ne bode prej mi duh,
Dokler ti ne zazrem v očesu — sreče.

Ne smem Vam zamolčati, da se je v zadnjem času zgodilo nekaj, kar bodete Vi naravnost obsojali, to vem kar naprej. In vem, da Vam bo tem huje, če povem, da sem jaz nosil zvonec pri stvari, a vendar Vam hočem biti odkritosrčen. Bilo je tako-le: Letos smo hodili šestošolci v drugi tečaj stenografije, katero poučuje profesor Heinrich, ki je res tudi pravi veščak v tej stroki. Imeli smo letos „Debattenschrift“; gospod profesor nam je večkrat narekoval, mi pa smo pisali za njim, kakor pišejo stenografi v državnem zboru na Dunaju za govorniki.

Vse je šlo izborno. Kar prinese nekega dné gospod profesor s seboj nemški časopis ter začne iz njega narekovati, mi pa naj bi pisali. Ves članek je bil slavospev na Bismarcka, tega zagrizenega sovražnika Slovanov. „Bismarck, der grösste Staatsmann des 19. Jahrhunderts...“ Nekaj časa sem pisal; a videč, da ne bo Bismarckove hvale z lepa konec, odložil sem pero.

Po uri nas je šlo deset sošolcev h gospodu razredniku; naznanili smo mu, da izstopimo iz stenografskega pouka. Močno se je začudil. Drugi dan je bila javna preiskava v šoli. Gospod razrednik nas je vpričo vseh vprašal, zakaj hočemo sredi polletja izstopiti? Vstal sem jaz in odločno povedal: „Pri stenografiji nam gospod profesor narekuje stvari, katerih nikdar ne bomo pisali, za nič ne.“ Gospod razrednik si je vse zapisal, in — ob tem je ostalo; nihče nas ni pokaral radi tega: in živa duša nas ne sili, da bi zopet hodili k stenografiji. Zmagali smo mi! Vem sicer, da smo se zamerili gospodu profesorju, toda pokazati smo hoteli, da nečemo politike v šoli, da nečemo hvaliti sovražnika Avstrije in Slovanov. Že kar naprej vem, da me bodete o božiču oštevali, češ, naj bi rajši potrpel in ne silil z glavo skozi zid, naj spoštujem velike može in ptuje narode. Povem Vam pa tudi kar naprej, kako Vam bom odgovoril: „Spoštujem pač velike može vseh narodov; čislam nemški narod in nemški jezik, ker je Bog ustvaril vse narode; toda moža, ki kruto zatira Slovane, zlasti Poljake, tega moža ne bom nikdar spoštoval. Naj bi tudi on spoštoval slovanski rod!“

Sicer je pa bilo te dni jako burno in hrupno pri tem gospodu profesorju. Letos obdelujemo v zgodovini, kakor Vam je znano, srednji vek. Prišli smo bili do papeža Gregorija VII., ki je vladal cerkev od l. 1073—1086. Radoveden sem bil, kaj nam pové o tem papežu, tem bolj, ker je v nemškem oddelku mladi profesor, ki je šele lani prišel na gimnazijo, rekel, da je Gregor VII. uvêdel celibat¹⁾ samo zato, da bi povečal svojo moč. Doslej sem vedno mislil, da so duhovniki tudi že pred Gregorijem VII.

bili caelibes, vsaj, kakor sem si napravil mnenje iz raznih spisov, n. pr. Fabiole, Življenje svetnikov i. dr. Težko sem torej čakal, da tudi mi pridemo do tega papeža Gregorija. In prišli smo. Gospod profesor je govoril in razlagal celo uro. Pa reči moram: naslikal nam je papeža Gregorija VII. kot vzvišeno zgodovinsko osebo. Opisoval nam je živo, koliko je trpel ta cer-

Sveta Devica (Seviljska). (Slikal Murillo.)

kveni glavar preganjanja in kako je tudi umrl, bežeč pred sovražniki, in da so bile njegove poslednje besede: *Dilexi iustitiam et odi iniquitatem: propterea morior in exilio.*²⁾

Kar milo se mi je storilo ob teh besedah; videl sem, da je bil ta papež velik, velik mož. Toda sedaj se list zasučé! Gospod profesor

¹⁾ Zapoved, da se duhovniki ne smejo ženiti.

„Dom in svet“ 1896, št. 24.

²⁾ Ljubil sem pravico in črtil krivico: zato umrjem v prognanstvu.

nam je dalje pripovedoval, kako je moral nemški cesar Henrik IV. sredi zime priti čez snežene Alpe v italijanski gradič Canosso, papeža prosit odpuščanja radi razžaljenja. Tu je gospod profesor povzdignil glas ter zaklical: „Pomislite, nemški cesar, pa se je moral tako ponižati pred papežem! Ali ni bilo to sramotno za celo nemško cesarstvo?“ To je bilo dopoldne. Popoldne prinese naš Napoleon, sošolec — ki sem Vam o njem že pravil, kako se posebno peča s povestnico — v šolo „Geschichtslügen“, ki jih zna menda že na pamet. V trenutku smo ga obsuli. On pa nam je razkladal točno kakor zna: „Gospod profesor je zjutraj rekel, da je bila pot Henrikova največja sramota za nemško cesarstvo; favete linguis! V tej-le zlati knjižici je zapisano, da je protestantovski profesor Hartung l. 1882. govoril v Tübingen-u o Canossi in Henriku IV. med drugimi tudi te-le besede: „Ni prav, pri besedi ‚Canossa‘ misliti si takoj najglobokejše ponižanje nemškega cesarstva pred oblastjo papeško. Kakor se stvar večinoma sedaj opisuje, je izmišljotina poznejših pripovedovalcev. Papež ni namerjal spokorne poti Henrika IV., Henrik ni stal v Canossi bos, v platneni srajci, tri dni v snegu, ampak zavarovan zoper mraz z volneno obleko.“ — In kaj pravi Gregorovius, zagrižen protestant, v knjigi „Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter“? „Prizor, ki se je vršil v Canossi, mora prisiliti vsakega opazovalca, da občuduje skoro nadčloveški značaj Gregorija VII., ki je bil prej ubožen menih. Zmaga tega meniha, pridobljena brez orožja, je bolj vredna, da jo svet občuduje, nego vse zmage mož, kakor so bili Aleksander, Caesar, Napoleon. Bojev, ki so jih bili papeži srednjega veka, niso bojevali z železom in svincem, ampak z nravno močjo, in da je srednji vek rabil tako plemenita in duhovna sredstva, to je, kar včasih povzdiguje srednji vek nad naš vek. Napoleon se mi zdi, če ga primerjam z Gregorijem, le barbar.“ Tako protestant.

Kako je vendar to, da se ista reč razlaga tako različno? Ali je vse prav? Potem pa sploh resnice ni! To, dragi oče, me često moti. O božiču, upam, se o tem pomeniva kaj več. E, kakor kaže, bo kmalu tu. Danes naletava prvi sneg. Pri oknu slonim in zrem na ulice. Otroci hité iz šole in lové snežinke, kakor da so metulji. Vse je že belo: cesta, ljudje, ki so zunaj, in strehe. Drugega ne vidim. Oh, tudi mene vleče vèn. Mlad — pa bolan, to se ne strinja!

Pa če premišljujem, sem že tudi zaslužil to kazen. Hotel sem sicer to nerodnost zamolčati, toda olajšam si srce, če Vam razodenem vse.

Med mnogimi prodajalnicami tu na Starem trgu je tudi jedna s špecerijskim blagom. Njen

gospodar pa ima to čudno navado, da vsako jutro, ko hodimo dijaki v šolo, stoji med vrati svoje prodajalnice ter nas meri od nog do glave. Morda bi rad videl, ali potrebujemo kaj „biksa“? Nekoč se je toliko pomaknil vèn izmed vrat, da se je moj tovariš s stanovanja, Jožef Kranjec, zadel obenj, ko sva šla v šolo. Mož se je seveda razsrdil in zavpil nad nama: „Sodrga študentovska, kje imaš pa oči? Drugikrat bolje glej pred-se!“ Komu se ne bi za malo zdel tak napad? Sklenila sva, da se bova maščevala. Vem, da ni bilo prav, no, zato imam pa tudi pokoro. Na stanovanju nas je pet dijakov: jeden prvošolec, dva drugošolca, Kranjec je v I. letniku učiteljske pripravnice. Jaz sem za „vélikega“. Takoj drugo jutro rečem prvošolcu Matevžku, naj se mimogredé, ko pojde v šolo, oglasi v oni špeceriji ter prosi gospodarja, naj mu dá za dva krajcarja „študentenfutra“! Matevžek je res storil tako. Prodajalničar mu je odgovoril, da ima vse drugo na prodaj, samo „študentenfutra“ ne. Že dobro! Popoldne smo šli zopet v šolo. Za tedaj pa je bil odločen drugošolec Sever, da pojde kupovat „študentenfutra“. Naš trgovec je zopet stal pred vrati. Ko je videl, da sili dijak noter, précej se mu umakne. Ko pa zasliši besedo „študentenfuter“, tedaj se namrgodi, a odgovori na kratko: „Nimam ga!“ Drugo jutro je bil na vrsti drugošolec Bukovica. „Prosim za dva krajcarja ‚študentenfutra‘! To pot je bilo že čisto malo potrpežljivosti. „Tristo, kaj hoče ves svet najedenkrat študentenfutra? Študentenfuter so žganci, krompir in kruh. Hôdi!“ In Bukovica je šel. Še tisto popoldne je stopil v prodajalnico Kranjec in, ker je bil že večji, pozdravil je gospodarja prav vljudno: „Dober dan! Prosim za deset krajcarjev študentenfutra!“ „Kolikrat sem že rekel, da ga nimam!“ zadere se gospod. Težko, težko je še krotil jezo. Kranjec pa je rekel: „Škoda!“ in odšel. — Za dva dni smo prenehali. Tretji dan pa se je vrsta začela iz nova. Prvošolec Matevžek je stopil v prodajalnico ter, nič hudega sluteč, vprašal: „Prosim, ali ste že dobili ‚študentenfuter‘?“ A revež je naletel. Našega prodajalca je potrpežljivost minula. „Krucinal in pa tvoj ‚študentenfuter‘! Čakaj, jaz ti ga bom dal!“ In zgrabil je metlo, ki je stala v kotu, ter letel za ubogim Matevžkom, ki je bežal, kar so ga nesle peté. Sedaj si ne upa več mimo prodajalnice, temveč za vodo hodi v šolo. A zvedeli so drugi „mali dnhovi“, učenci ljudskih šol, za ta „študentenfuter“ in tudi baje hodijo izpraševati. Gospoda to tako jezi, da se ne prikaže več med vrati, ampak za vrati čaka, kdaj pride zopet kdo po „študentenfutra“ in pravijo, da z debelo gorjačo napodi take študente.

Vem, da bode te nevoljni radi tega; sam priznavam, da smo žalili moža. Ugnali smo ga sicer, pa tudi sami smo se ugnali: nobeden si prav ne upa mimo prodajalnice, no, in mene je ugnala bolezen.

„Das ist der Fluch der bösen That“ . . .
Sklenil sem, da stopim jedenkrat, ko ozdravim, k njemu ter ga poprosim odpuščanja. Potem oprostite brez dvoma tudi Vi

svojemu

Ivanu.

Roži.

(Pesniku Ganglu za spomin.¹⁾)

Vrtnica, pevcu cvetka pomenljiva,
Cveteš prijazno sredi mi gredice;
Kraljica si, prekašaš vse cvetlice,
Kar pestra jih rodi vrtnarja njiva.

Duha kot ti nobena ne razliva,
Nobeni ne žari tako se lice;
Nobena tudi, kakor ti, bodice
Pod cvetom pestrim tajno ne prikriva.

Podoba ti si pevčeve usode:
Ime žari se pevca v zlati slavi
In pevski duh njegov bodri narode.

A v srcu skriti trni so krvavi,
Ki zanje svet ni vedel in ne bode —
Zato nihče srcá mu ne ozdravi.

F. S. Finžgar.

¹⁾ Primerjaj str. 613 tega letnika.

L. Jeranu v spomin.

(Spisal dr. Fr. L.)

To leto nam ne sme minuti, da ne bi v tem listu jednemu izmed najboljših sinov slovenskih izkazali dolžne časnikarske časti. V mislih nam je Luka Jeran, katerega kaže današnja podoba kot jeruzalemskega romarja in v najboljših letih.¹⁾ Da, Jeran je vreden tudi dvojnega in trojnega spominika! Le malo in slabo je, kar povemo danes pokojniku v spomin, vendar bolje tudi to nego nič. Saj bi se bilo skoro brez častnega spomina poslovalo letošnje leto od njegovega groba. A ne maram pisati pokojnikovega obširnega življenjepisa, saj je pišejo sedaj drugi: marveč le nekaj kratkih črtic, posebno o njegovem lepem značaju, bodi pokojniku za venec na grob.

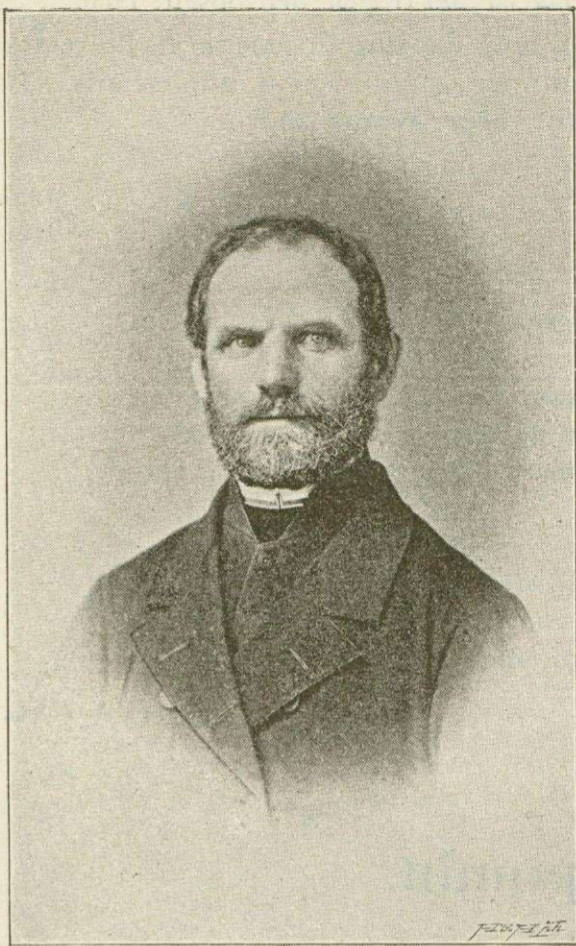
Luka Jeran se je rodil dne 16. vinotoka l. 1818. v Javorjah²⁾ pri Škofji Loki. V Loki je hodil v ljudsko šolo, na gimnazijo pa je šel v Karlovec, ker ga zaradi prevelike starosti niso sprejeli v Ljubljani. Šolanje v Karlovcu je bilo za Jerana jako koristno; tu se je navzel narodne ideje, tukaj je dobil širok razgled v slovstvu in pač tudi navdušenost za slovstveno delovanje. Seveda se je pri frančiškanih utrdil še v verskem prepričanju in življenju. V šesto šolo je prišel pa v Ljubljano l. 1840.; tukaj je do-

vršil tudi filozofijo v dveh naslednjih letih, v katerih se je pridno pečal s slovenščino. Pokojni Marn, ki je gotovo najbolj poznal Jerana in mu bil najtesnejši prijatelj, piše, da se je Jeran že tedaj bavil s srbsko, češko in drugimi slovanskimi književnostmi; pridno je prebiral tedaj najbolj znane slovanske pisatelje. Tedaj je tudi zlagal prve pesmi. L. 1843. je vstopil v ljubljansko semenišče in se posvetil duhovskemu stanu. V semenišču je napredoval vrlo v vseh naukih, posebno pa se je učil jutrovske jezikov. Za mašnika so ga posvetili l. 1845., l. 1847. poslali za kapelana v Poljane, kmalu potem v Horjul in leta 1851. postavili za kapelana pri sv. Petru v Ljubljani. Gorečnost za sv. vero in ljubezen do nevernikov ga je gnala v misijon: l. 1853. je šel z drugimi tovariši vred v Afriko, da bi bil ob strani Knobleharjevi blagovestnik za osrednje afriške dežele. A huda bolezen ga je zavrnila iz Afrike v domovino, in isto tako še drugi pot, ko se je napotil tje kaj. Doma je bil kapelan v Trnovem v Ljubljani več let, in urejal „Zgodnjo Danico“, za katero je že poprej deloval ves čas njenega življenja. Leta 1869. je popustil kapelanijo in odtlej živel samo za „Danico“ in pisateljevanje, dokler ga niso l. 1882. izvolili za šenklaškega kanonika, kar je ostal do smrti. Letos meseca malega travna je nenadoma oslabil. Sodili smo, da ima hripo in nismo slutili nič zlega. A naposled se je videlo, da je moč izginila in da je Jeranovo

¹⁾ Slika na strani 384. nam kaže Jerana v poznejših letih in izraža posebno njegovo prijazno lice in njegov živi pogled.

²⁾ Na rojstvenem domu so Jeranovi častilci že letos, dne 14. kimovca, vzdali spominsko ploščo.

Jeran (romar).

življenje poteklo. Izdihnil je v Gospodu dušo dne 25. malega travna zvečer. Pogreb dne 27. i. m. je bil nad vse veličasten, kakoršnega je bil vreden naš blagi Jeran.

Ako hočemo Jerana dobro poznati, ogledati si ga moramo z več strani. Najvažnejša je brez dvoma tista, ki nam kaže duhovnika, zakaj ta je bila Jeranu prva. Ves Jeranov značaj se je izražal v njegovem duhovskem stanu in poklicu. Ko bi ne bil duhovnik, bil bi pač ves drug človek. N. prim. pokojnega Marna si prav lahko mislim neduhovnika in si predočujem njegov značaj v kakem drugem stanu, a Jerana si ne morem misliti v drugem stanu. To mi je živ dokaz, da je bil ves duhovnik, kolikor ga je bilo. Ako si ga videl pred oltarjem, ako si ga videl na prižnici, ako si ga videl doma, ako si ga videl na cesti: vedno isti Jeran — popolni duhovnik. Jednak je bil tudi v spisih. Zato lahko rečemo, da je malokdo tako popolnoma kazal pravi značaj svojega stanú, kakor pokojni Jeran značaj duhovskega stanú. Ves je živel za svoj stan, zanj je tudi neprestano delal in bil v njem nad vse srečen.

Doma je bil najrajši v talarju, ki je bil preprost in brez lepoticja; zunaj dóma pa je nosil navadno, srednje dolgo črno sukno. V tem oziru ni maral za nikako posebnost, s katero bi bil vzbujal pozornost, ampak rajši je bil

nekoliko — kakor bi dejali — zanemarjen, v ponošeni obleki, da se je v tem izražala njegova ljuba tovarišica, ubožnost.

Vsa duhovska opravila je opravljal Jeran pobožno in zbrano, a brez napetosti in pretirane tesnosrčnosti. Za zunanjo spodobnost v opravilih se mu ni bilo treba nič truditi, saj mu je srce gorelo v duhu božje ljubezni in v istiniti pobožnosti.

Jeran ni bil „sijajen“ cerkveni govornik, za to ni bila njegova mirna narava in njegov nekoliko trd glas. A govoril je krepko, jedrnato, trezno pa zanimivo, da je beseda segala v srce.

In takoj sedaj pogledajmo, kakšen je njegov prirodni značaj, v katerem se kaže njegova občečloveška narava. Jeran je imel krepko določen značaj, pa ga je tudi kazal brez hlimbe in neprikrito. In prav zato je bil njegov značaj tako lep in prijazen.

Lep značaj je oni, v katerem je vse mišljenje, govorjenje in delovanje v pravem razmerju in soglasju: prava mera je za vsako željo, mera za čustva in afekte, mera n. pr. za nevoljo in jezo, mera za veselje in žalost, mera za telesne potrebe. Vse to je bilo v Jeranu lepo umerjeno. Nikdar nismo videli ali slišali, da bi ga bila premagala kakšna strast, vse življenje in delovanje mu je potekalo, kakor potok mirno šumlja po travniku.

In ta lepi značaj ni izviral morda iz nekake prirojene slabosti duha, ali male nadarjenosti ali nezavednosti. Narobe: Jeran je bil izredno nadarjen in duhovit mož, kakoršnih je imela Slovenija malo, a bil je toliko skromen, toliko ponižen, da ni silil na dan in se ni razkazoval brez potrebe v javnosti.

Ta dragocena lastnost je bila jako prijetna znancem in prijateljem, katerih je imel obilo. Jako radi so ga vabili med-se v družbo, pa tudi on je po utrudljivem delu rad zahajal v prijateljsko družbo. Kakor je bil pri delu resnoben in zbran, tako je bil v družini ves šaljiv, zopet „ves doma“. Kjer je bila zbrana večja družba, veselila se je Jerana v svoji sredi, pa tudi Jeran je ves oživel in se med duhovskimi sobrati nekako pomladil. In tu se ni branil kupice zdravega vina, češ, da bi kazal posebno zatajevanje, ampak z drugimi vred je zmerno užival božji dar tako hvaležno in nedolžno, kakor če ga pije siromak ali bolnik sebi v okrepčanje in zdravje. Rad si je tedaj dal tudi razvezati jezik in pripovedoval razne dogodke iz svojega življenja, a vedno tako lepo, da je bilo v vsodbudo. Ko je tako govoril ali se pogovarjal, imel je glavo navadno sklonjeno, a tu in tam jo je povzdignil in pogledal s svojimi temnosivimi očmi izpod košatih obrvij prijazno, s smehljajem na ustnicah, da si se nehoté na-

smejal tudi ti. — Rad je prijel tudi za nedolžno igro v razvedrilo in igral tako veselo in mirno kakor tisti svetnik, katerega so pri igri vprašali, kaj bi storil, ako bi mu bilo treba v par urah umreti. „Igral bi dalje“, je rekel. Tako pač tudi naš Jeran. Lanski potres je marsikoga splašil iz postelje, a naš Jeran je mirno počival vso noč.

Kako je Jeran kot kristijan posvečeval svoje življenje z molitvijo in dobrimi deli, to je samo Bogu popolnoma znano, in le nekoliko onim, ki so bili ž njim v dotiki. Tudi v tem opravilu je ljubil sveto preprostost brez hlimbe in nenaravnega pretegovanja.

Kakor ima pa vsak človek bodisi na dobro ali na slabo stran kako posebnost, tako jo je imel tudi Jeran in sicer na dobro stran. Ta posebnost je bila njegova ljubezen do bližnjega. Vsi, ki so ga dobro poznali, spričujejo, kako milo, dobro, ugodno je Jeran sodil o vsakem človeku. Pač se menda ni nikdar pregrešil s tem, da bi bil prenaglieno ali slabo mislil o bližnjem. Tudi o svojih nasprotnikih, političnih in verskih, je vedno mislil in upal ugodno. In ako je kdo v družbi ostreje povedal o tej ali oni znani osebi svojo misel, Jeran je takoj zagovarjal napadenca in povedal o njem tudi kaj dobrega. Pač se je v tem mišljenju pogostoma motil, a tega mu seveda nihče ne zamerja.

Jako dragi so mu bili ubožci. Zanje je imel vedno gmotne in duhovne podpore in tolažbe. Zanimivo je bilo gledati, kako je imel opraviti z ubožci, kako se je na pol šaljivo, pol poučevaje ž njimi pogovarjal med tem časom, ko je iz žepa na dan spravljaj krajcarje. In ko je roka podelila, pritrtil je tudi jezik z dobrovoljnim „Ná!“ Ko se je pa siromak zahvaljeval, tedaj je zadovoljno odklanjal zahvalo, rekoč: „Je že dobro!“

Po vsem Slovenskem je dobro znano, da je imel Jeran še svoje posebne ljubljence, in ti so bili ubožni dijaki. Jeran je od nekdanj podpiral dijake. To je bilo ubožnejšim dobro znano. Ob tem se je seveda opiral le na svoje denarske moči, ki so bile majhne. Dokler ni dobil kanonikata, imel je samo od uredništva „Zgodnje Danice“ nekaj plačila. A njegova iznajdljivost in božja previdnost sta mu pokazali pot do izdatnejših dohodkov v prid dijakom. Jel je nabirati zanje in izkazoval v „Danici“ darove. To mu je silno pomoglo, ker Jeran ni nikdar prosil ali priporočal kake stvari zastonj. Ko se je pred kakimi dvajsetimi leti v Ljubljani osnovala ljudska kuhinja, sklenil je Jeran nekaj časa potem (leta 1880.) napraviti za dijake poseben oddelek, in to je bila „dijaška kuhinja“, pozneje „dijaška miza“ imenovana. „Di-

jaška miza“ je bila brezštevilnim dijakom v pomoč; ne samo, da jih je obvarovala stradanja, pomogla jim je tudi do tega ali onega stanú.

Rekel sem, da so bili dijaki njegovi ljubljenci. To so dobro vedeli vsi, ki so ž njim bliže občevali. In prav to smo porabili včasih, da smo pokojnika malo podražili, rekoč da njegovi dijaki vendarle niso tako pridni, kakor sam misli in pravi. Tu bi ga bili videli gospoda, kako je šel za dijake v ogenj! Vsi so, po njegovem mnenju, bili dobri in pa pridni brez izjeme, le nekateri včasih malo nesrečni. Ako smo pa le huje pritiskali, da se je tega ali onega prijela kaka dvojka, tedaj jih je opravičeval s tem, da so sedanje šole jako težke in dokaj sitne. Ako se pa nismo niti s tem hoteli dati ugnati, poprijel se je v sili skrajnega pomočka in povedal, da so profesorji včasih prehudu in ne dovolj usmiljeni z dobrimi dijaki.

Jeran je neizrekljivo veliko storil za dijake. Najbolj v hvalo mu je to, da je dajal iz svojih dohodkov skoro vse, zakaj zase je potreboval beraško malo.

Odličen znak njegovega mišljenja in delovanja je njegova ljubezen do katoliške cerkve in njenega poglavarja. Kako ga je veselil vsak napredek v katoliškem gibanju! Kako je z vnemo pisal o cerkvi in sv. očetu! Prav tako je bil pa oster in piker zoper nasprotnike sv. cerkve. „Laški rudečkarji“ so dobivali v „Danici“ krepke brce, le žal, da se ti niso dosti zmenili zanje. Zato je bilo res zasluženó njegovo odlikovanje, da je bil namreč l. 1869. imenovan papeškim komornikom.

Glavno Jeranovo delovanje je bilo pisateljevanje. Jeran je bil znamenit in jako vpliven slovenski pisatelj. Najiminitnejše delo mu je bilo urejevanje „Zgodnje Danice“. Ob tem mu seveda ni preostajalo mnogo časa, vendar je pisal še 33 posebnih del in delc. Urednik mora spisati mnogo sitnih malenkostij, za katere je treba mnogo časa, ki pa na slovstvenem polju zaležejo le malo, in takega drobiža je spisal veliko. Jeran je bil pesnik in prozajik. Priznati se mora, da Jeranove pesmi, četudi niso odlične, nikakor niso prazne. Duh jim je prav naroden, beseda prav lahka in gladka. Kdo ne pozna „Skopulje“? V prozi mu teče večinoma prav gladek in naroden jezik. Jeran je včasih tudi koval besede in jih pogodil dobro; tudi iz naroda jih je povzemal rad, čeprav niso bile navadne v pisavi. Zato prebira „Zgodnjo Danico“ tudi jezikoznanec in dobiva drobtin za svojo torbo. Ni pa hvale vredno to, da Jeran ni maral napredovati tako, kakor je napredoval in se čistil jezik sam. Prigovarjanje je bilo brezuspešno; napredovanje se mu je zdelo nepotrebno novotarjenje. Zato se je pa „Danica“ res čimdalje bolj starala,

kakor se je staral tudi njen urednik. Jednako umevno je, da se je starala še po vsebini: moči, živahnosti, novih mislij, krepkih nagibov ni ponujala maloštevilnim naročnikom.

Večje Jeranovo delo je: *Popotvanje v Sveto Deželo, v Egipt, Fenicijo, Sirijo, na Libanon, Carigrad in druge kraje. Obhodil in popisal L. Jeran. Ponatis iz Zgodnje Danice. 1872. Na svitlo dal in založil pisatelj. 8°. Str. 424.* Ta knjiga ima mnogo vrlin, čeprav ni brez nedostatkov.¹⁾ Pisatelju teh vrstic je bila in bo vedno mila in draga, najboljši spomin na nepozabnega pokojnika.

Poleg te knjige je Jeran izdal sedmere Šmarnice, štiri cerkvene pesmarice in nekaj drugih knjižic.

Mnogokrat se nam je, prebirajočim Danico, vrivala ta misel, da bi Jeranovo pisateljstvo imelo mnogo več sadú, ako bi bilo na vzvišenem stališču, na katerem bi se pisatelj ne zadiral neprestano v nasprotnika z zbadljivkami, ki bralca dražijo, a nič ne dokažejo. Taka pisava je lahko podobna besedičenju sitne starke. Saj vemo: Naj so taki opomini še tako dobri in goreči, a sadú in uspeha nimajo nobenega. Vendar radi si odgovarjamo ob taki priliki, kakor smo že pisali v listu²⁾: „Kdor premišlja o pisateljih, vé, da imajo različne darove, in kakoršni so, tako tudi pišejo. Krivično bi bilo šteti v zlo vsako ostrejšo in odkritejšo ali rezko besedo.“

Občudovanja vredno je bilo Jeranovo obširno obzorje. Za vse narode, za vse vede

¹⁾ Jeruzalemski romar, str. 14.

²⁾ Dom in svet, 1890., str. 62.

in stroke, za vse jezike se je mož zanimal. Pa je tudi znal mnogo jezikov in sicer večinoma jako dobro, n. pr. laško, madjarsko, arabsko poleg slovanskih in drugih navadnih jezikov. Zato je Danica naš najuniverzalnejši list, in Jeranovo delovanje res univerzalno, kakor je univerzalna katoliška cerkev. Misijonom je on koristil kakor noben Slovenec pred njim in menda tudi ne bo nihče za njim. Ta občni duh mu je poleg katoliške gorečnosti in ljubezni do duš navdihnil misel, naj gre tudi sam v osrednjo Afriko v misijon.

Vendar pa je ljubil svojo slovensko domovino iskreno, bil je goreč narodnjak, kakoršen mora biti pravi katoličan. A v tem oziru je rajši deloval kakor govoril.

Jeran je med Slovenci odličen mož, kakoršnih pozná malo naša zgodovina. Za katoliško mišljenje in življenje je storil med svojimi vrstniki gotovo največ. V novejšem česu se je katoliško gibanje pojavilo res krepkeje kakor prejšnja desetletja, vendar treba je tukaj priznati, da je novejše gibanje le krepkeje izrazilo to, kar je davno poprej oznanjal Jeran v „Zgod. Danici“.

Tako je bil v nekem pomenu Jeran vsem vse: učenjak, pesnik, pisatelj, odličen duhovnik, sveto živeč kristijan, iskren rodoljub, velik dobrotnik ubožcem in očediakov.

Urednik tega lista je v prejšnjih letih udano stal na strani blagemu pokojniku; od njega je slišal in pri njem dobil mnogo lepega in vspodbudnega. Zato mu je veliko veselje, da je v teh vrsticah postavil za naš list mal spominik, v katerem je izkušal po istini vpodobiti blagega pokojnika.

Ptuj.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal o. H. Šalamun.)

(Konec.)

V. Spominiki.

Ne samo stari Rimljani, ampak tudi drugi gospodarji so želeli v Ptujju ovekovečiti se s kamenitimi spominiki; tudi iz srednjega in novega veka se nahajajo nekateri pomniki. Ker vseh spominikov v tem kratkem opisu ne moremo navēsti, posebno ne rimljanskih, katerih je veliko število, opozarjamo le na delo: „Geschichte d. Herzogthums Steiermark“ (8 Bände 8°. Graz 1845—1867), spisal dr. Alb. Muchar.

Tik Drave je okrogel stolp, ostanek še nekdanjega mestnega obzidja, na katerem se vidi sedem debelih topovskih krogel. Te so se baje

iz turških napadov ohranile tam, kamor so streljali. Nekaj sežnjev od tal je kamenita ploča s črto in napisom:

Wasserstand vom 1.—4. November 1851.

Črta ti kaže, kako daleč je omenjenega leta segala voda, katera je tistega leta napravila veliko škode.

Na minoritskem trgu ravno pred minoritsko cerkvijo je visok steber s kipom brez madeža spočete device Marije. Postaviti ga je dal v hvaležni spomin, da so bili Turki premagani l. 1664. pri sv. Gotthardu, borlski grof Jurij Friderik Sauer, da bi po priprošnji ne-

Gornji Ptuj.

beške kraljice bil slovenski Štajer rešen ljutega sovražnika.

Steber je dné 8. grudna leta 1664. blagoslovil mestni župnik Ciprijan pl. Collonia sredi povesne duhovščine, redovnikov in na tisoče broječega ljudstva. „Da bi pa spomin prejete milosti, ampak tudi izvir še večje pobožnosti in neomahljivega zaupanja do Marije“, ustanovil je isti grof z blago svojo soprogo Marijo Barbaro, rojeno grofico Trautmannsdorf, dné 1. prosinca leta 1672. z glavnicó 500 gld. pri njej slovesne večernice dvajsetkrat v letu, namreč: Na novega leta dan, na sv. treh kraljev, na svečnico, na praznik oznanjenja, obiskovanja, vnebovzetja, rojstva in čistega spočetja device Marije, potem na velikonočno, binkoštno in „žegnansko“ nedeljo, ob praznikih sv. Jurija, sv. Antona Pad., sv. Petra in Pavla, sv. Ožbalda, sv. Frančiška Serafinskega, sv. rožnega venca, sv. Katarine, sv. Barbare in na božič. Ob imenovanih dnevih naj bi po končanih večernicah v minoritski cerkvi šla procesija „praecedentibus ceroferariis“ k stebri zunaj na trgu stoječemu in ondi naj bi se po antifoni „Salve Regina“ (Češčena si kraljica) popevale, kadar je mogoče, „solemniter et musicaliter“, drugače pa „choraliter“, lavretanske litanije. Po teh so se opravljale molitve v čast devici Mariji, za cesarja in mir, in med antifono: „Nos cum prole pia benedicat virgo Maria“ je pokropil duhovnik ljudstvo z blagoslovljeno vodo ter mu naposled podelil z znamenjem svetega križa blagoslov.¹⁾

Sin blagega grofa Jurija Friderika Sauerja, Franc Anton, je dal steber leta 1714. vkusno obnoviti, Vincenc grof Sauer pa ga je l. 1791. izročil meščanom²⁾, ki so ga v novejšem času dali zopet prenoviti; vsako soboto večer in pred kakim velikim praznikom se prižge še sedaj pred stebrom luč.

¹⁾ Izvirna ustanovna listina na pergamenu v minoritskem arhivu v Ptuj.

²⁾ Napis na stebri.

Na florijanskem trgu se nahaja drugi visoki steber s podobo sv. Florijana, katero so meščani l. 1745. dali postaviti, ker je leta 1744. ogenj uničil 79 hiš. Nekaj let potem, l. 1761., so ga obdali s podobami raznih svetnikov in priprošnjikov v raznoterih težavah; ker je pa v teku časa vse oslabeledo, zato so za podobo dali napraviti novo podnožje ter so podobo sv. Florijana nanj postavili dné 6. listop. leta 1856., podobe svetnikov, devet na številu, so pa odstranili, ker so bile že krhke.

Da je bilo mesto za Rimljanov jako veliko, posnemamo iz najdenih kamenitih spominikov, rakev, srebrnega, zatega in bakrenega denarja, iz ilnatih posod, svetilnic, doprsnih podob ter tudi iz mnogovrstnega orodja iz železa, broná in jekla.

Le nekoliko teh stvari jemljemo v misel; obširnejše popisovanje pa podajajo zgodovinarji Gruter, Kindermann, Muchar, Krabel in Sim. Povoden.

Obilna je zbirka zatega, srebrnega in bronastega denarja, kateri se je tukaj našel od konzula Kvinkcija in Furija.

Posebno veliko so našli cesarskih denarjev. Znamenitejši cesarji, katere nam kažejo denarji, so: Octavianus Augustus (27 pr. do 14 po Kr.), Tiberius (14—37), Caligula (37—41), Nero (54 do 68), Vespasianus (69—79), Domitianus (81 do 96), Nerva (96), Traianus (98—117), Hadrianus (117—138), Antoninus Pius (138—161), Marcus Aurelius (161—180), Aurelius Verus (161), Commodus (180—190), Septimius Severus (193—211), Julia Domna, njegova soproga; Caracalla (211—217), Geta (212), Heliogabalus (218—222), Julia Maesa, Alexander Severus (222—235), Gordianus III. (238—244), Philippus (244—249), Decius (249—251), Trebonianus Galla (251—253), Gallienus (259—268), Solonius; Victorinus (259—267), Posthumus (261—267), Tetricus sen. 267), Claudius Gothicus (268—270), Quintillus (270), Aurelianus (270—275), Severina; Tacitus (275—276), Probus (276—282), Diocletianus (284—305), Constantinus Chlorus (292—306), Galerius (292 do 305), Severus (305—307), Maxentius (306 do 312), Licinius sen. (307—322), Licinius Filius (317—323), Constantinus Magnus (303 do 335), Dalmatius (335—337), Constantinus II. (317—337), Constans (335—350), Constantinus II. (335—361), Julianus Apostata (361 do 363), Helena, Jovianus (363—364), Valentinianus I. (364—375), Valens (364), Gratianus (378—383), Theodosius Magnus (379—395), Flavius Victor (384), [Roma Gothorum (493)], Leo III., Constantinus V. (717—741), Constan-

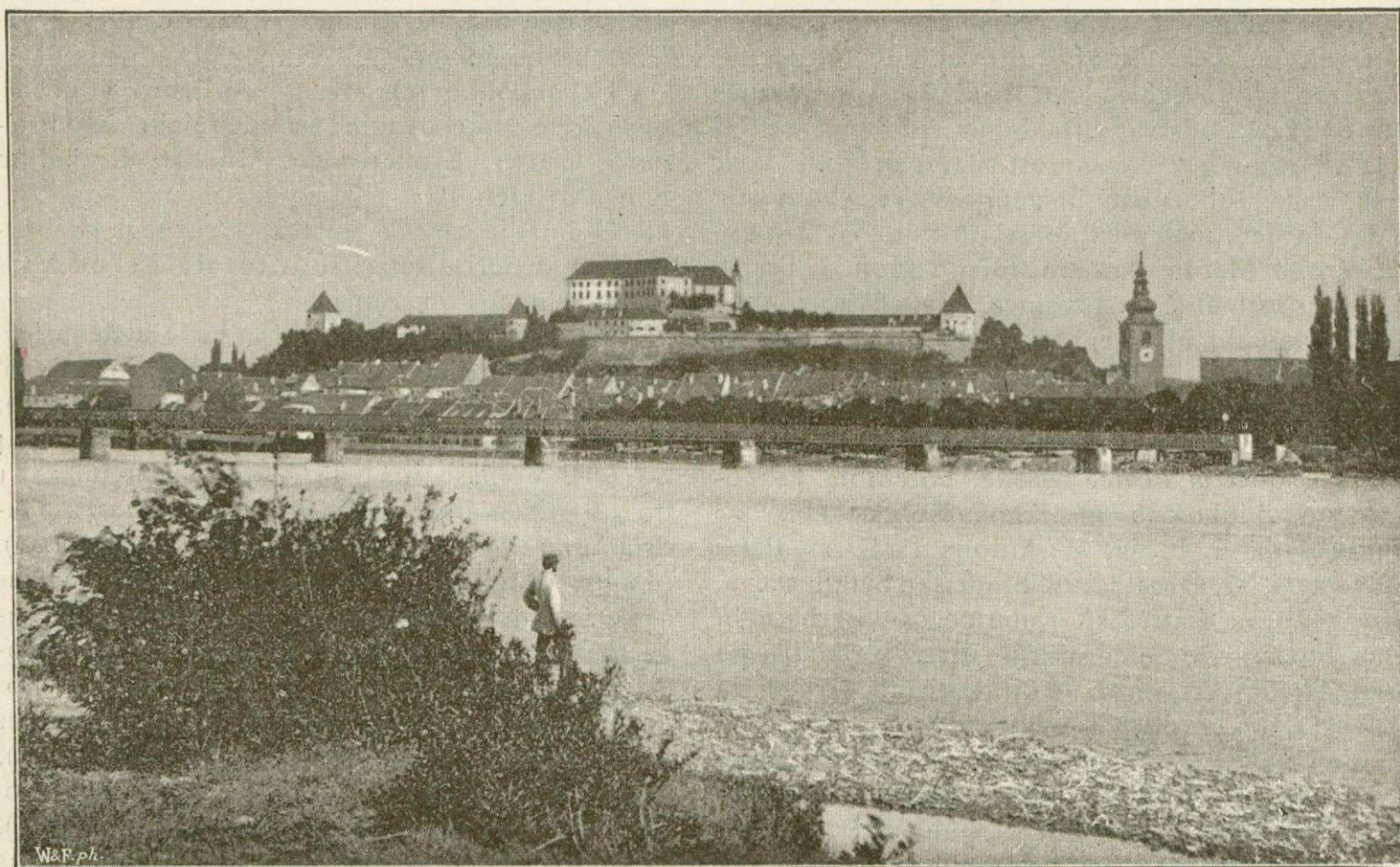

tinus XIII., Ducas (1059—1067), Andronicus I. (1183—1185). — Tudi prekmorskega denarja od Aemiliana (Dacia 262—263), Gordiana Viminacium in Filipa Viminacium (Maes. sup.), Traiana Decija se je veliko našlo.

Največ denarjev se je našlo od cesarjev Proba, Konstantina I. in njegovih treh sinov Konstantina II., Konstanca, Konstancija II., potem od Valentinijana I., iz let 276.—375., ker so te denarje kovali v Ogleju, Sisku, pa tudi Mitrovici.

Nekaj teh najdenih zgodovinskih zakladov je na Dunaju, nekaj v Gradcu, drugo pa se je poizgubilo, in vendar hrani mesto še dovolj spominikov.

Te daleč okrog najdene starine dokazujejo, da je bil obseg mesta v njegovi zlati dōbi večji, nego sedanji. Mesto se je razprostiralo, kakor smemo posneti iz najdenih rečij, na jugozahod do Hajdina, kjer se še sedaj vidi mala jama, napolnjena z vodo — tukaj je morda bila mitnica, kjer se je plačevala mostovina za Dravo — na jugovzhod čez Turniše, kjer je v sredi močvirja stalo trdnjavsko zidovje blizu do Dravinje pri sv. Vidu, med tem, ko se je na levem bregu Drave severovshodno raztezal čez Rogoznico in severno-zahodno čez Rabočino ves, zakaj nekdanji Martov tempel je stal bojda sredi mesta, na katerem temelju je sedaj cerkev svetega Ožbalda.

Ptuj od juga. (J. Winkler.).

Ponos mesta se sme imenovati rimski marmorski spominik, imenovan „Orfejev spominik“¹⁾ na glavnem trgu pred prostostoječim stolpom. Postavljen je bil l. 194. v čast Jupitru za zmago Septimija Severa, katerega so v Ptujju vojščaki izklicali rimskim vladarjem. Jednakih spominikov take velikosti iz rimske dōbe morda ni v celi Avstriji razven Istrije in Dalmacije. Do leta 1848. so ga rabili za sramotilni steber, v novejšem času pa so ga pokrili s streho in mu naredili ograjo.

Sprednja stran ima tri oddelke ali polja z raznimi podobami. Spodaj je več živalskih podob; sredi med njimi je upodobljen Orfej z liro. Spodnje polje kaže sedaj le še nekaj črk iz napisa, vse druge so potrte.

Na podstavu mestnega stolpa je vzidanih mnogo starih ploč z napisi. Omenjamo samo nekatere brez obširnih razlag.

C. CÆSIVS. C. F. PAPIRIA. INGENVVS. POETOVIONE. V. F. SIBI. ET. VLPIAE. ADIVTAE. CONIVGI. ET. CAE-SIAE. INGENVAE... ET... LIB... (Et Liberti?)

¹⁾ Podoba na str. 310 t. l.

Na tem spominiku se nahaja najstarejša pisava Ptuja: Poetovione.

SOLI . SA . C . DOMIT . HERM . V . S .
L . M .

(Deo) Soli Sacrum. Cajus Domitius Hermes, votum solvit lubens merito.

To je spominik boga Mitre. Mitro, solčno božanstvo pri Perzijanih, častili so pozneje tudi na Grškem in v Rimu; Mitra je bil nekak srednik med najvišjim bogom, Ormuzdom, in svetom.

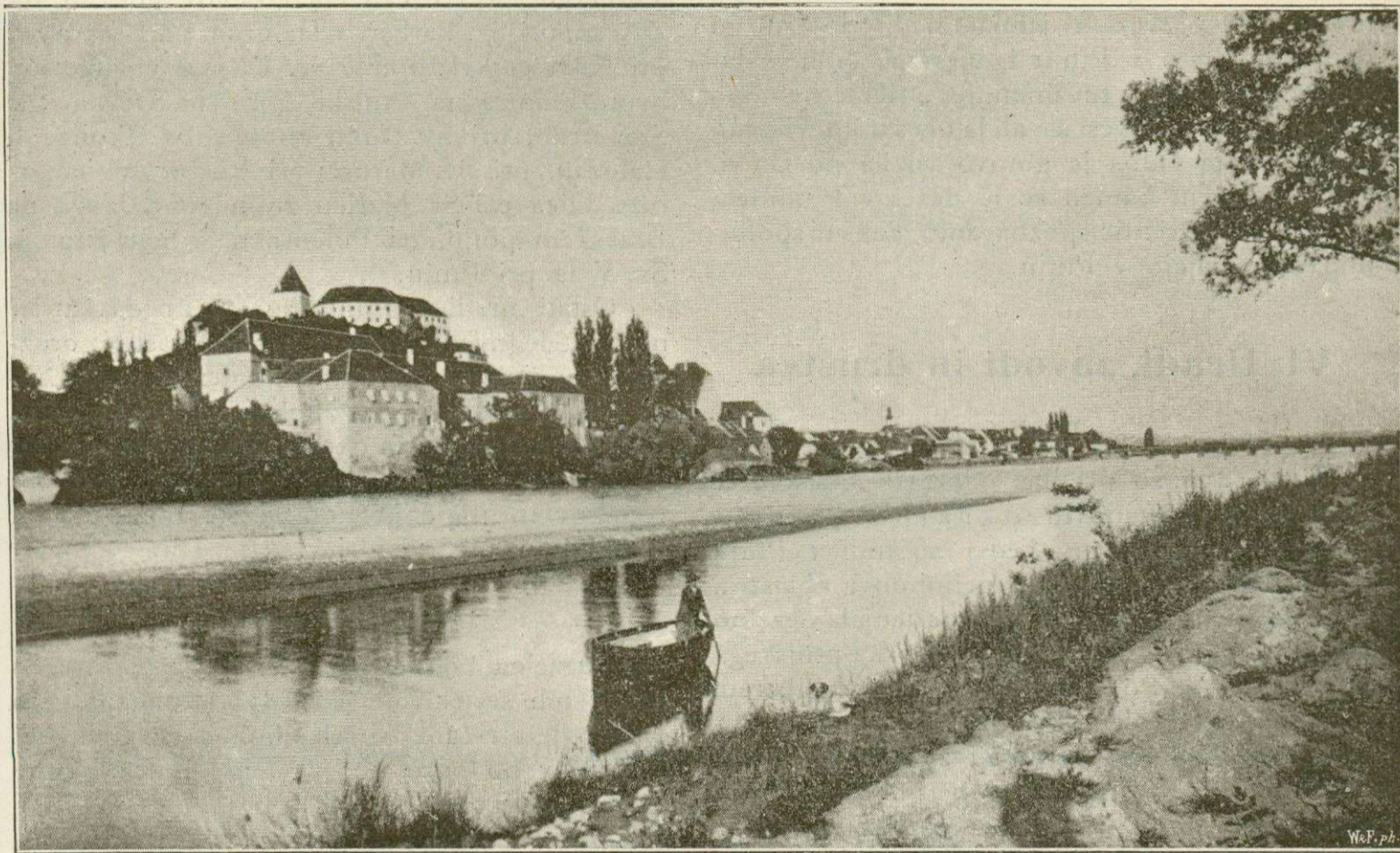
IARMOGIO . AVG . SACR . C . MARIVS .
SEROTINVS . EX . IVSSV . (Posuit.)

Ta štirivoglati spominik se je našel leta 1827. v tako imenovani mali Dravi pri Svetem Vidu. Nekateri mislijo, da je bil Jarmogij lastno ime imenitnega panonskega vedeža, ker beró

AVG za Augur. Muchar in Davorin Trstenjak mislita, da je lastno ime nekega neznanega panonskega boga; da, Trstenjak celó trdi, da je bil božanstvo starih slovanskih Panoncev.

C . VAL . TETTIVS . FVSCVS . DEC . C .
V . ET . P . Q . AEDIL . PRAEF . FABR .
II VIR . I . D . AVGVR . LOCA . COLLEG .
MAGNO . LARVM . ET . IMAGINVM .
DOMINI . NCAES . OB . HONOREM .
TRIBVNATVS . . . F . E .

Cajus Valerius Tettius, Fuscus, Decurio, Curator Viarum et Pontium, Quaestor, Aedilis, Praefectus Fabrorum, Duumvir Juridicendo, Augur, Loca Collegiorum Magnorum Larum Et Imaginum Domini Nostri Caesaris Ob Honorem Tribunatus Fecit Erigi.

Ptujski grad. (J. Winkler.)

Pomen tega spominika je, da je v Petoviji neki Tettius Fuscus velike in imenitne službe opravljal v imenu rimskih imperatorjev ter je dal postaviti poslopje za skladišče cesarskih podob.

I . O . M . D . T . FLAVIVS . CAES . PRO .
SALVTE . SVA . ET . FL . VICTORINE .
CONI . ET . SVORVM . V . S . L . M .
TI . F . ET . L . ANNIO . COSS .

Iovi optimo Maximo, dedicavit Titus Flavius Caesar. — Pro salute sua et Flaviae Victorinae conjugis et suorum, votum solvens libenter merito. Tito Flavio et Lucio Annio Consulibus.

Kakor se vidi, je ta spominik iz l. 70. po Kr.; postavil ga je cesar Titus Flavius, sin cesarja Vespazijana. Našli so ga l. 1821.

I . O . M . DEPVLsor . AVL . P . CEIO-
NIVS . D . C . POE .

Decurio Coloniae Poetoviensis, ali Decurio Civium Poetoviensium.

C . RVFIVS . C . F . O . V . F . MED .
MILES . LEG XIII GEM . AN . XXXVI .
STIP . XVI . FRATRE . POS . H . E .

Cajus Rufius, Caji Filius, Oricolana (Tribu) Vir Fortis (Fortissimus), Mediolanus, Miles Legionis decimae tertiae Gemino, annorum triginta sex, Stipendiorum sedecim, Fratre posito hic (situs) est.

Nad tem napisom se še nahajata dve vzbočeni podobi, vojak na konju s čelado, ščitom in sulico, na kateri je mala tablica z napisom:

VEX . EQ .

t. j. Vexilla Equitum ali Vexillarius, Vexillifer Equitum, nositelj prapora, poveljnik. — Za njim se vidi stoječ vojak.

I . O . M . L . I V L . M A X I M V . T R I E R -
A R C H . C L . F L . P A N . - N O N I C A E .
V . S . L . M .

Iovi, Optimo, Maximo, Lucius Iulius Maximus, Trierarcha Classis, Flaviae, Pannonicae Votum solvit libens merito.

Ta spominik nam pravi, da je bilo neko donavsko brodovje s priimkom „Flavijsko“, in torej se umeva samo ob sebi, da je bila Drava in Donava v zvezi z enakim brodovjem in da je bila zato v Ptujju ladijestaja. Julius Maximus se namreč tu imenuje „trierarcha“, po naše poveljnik troveslače ali ladije s tremi vrstami veslarjev; ta ladija je gotovo vozila po Dravi. — Ta votivni kamen se je našel v Ptujju leta 1829. — Iz teh črtic spoznavamo, kakšni spominiki se nahajajo v Ptujju.

VI. Uradi, zavodi in društva.

Uradi.

Leta 1850. so pri nas odpravili grajščinske gosposke ter ustanovili okrajna glavarstva in sodišča. Tedaj so tudi v Ptujju uvédli novo upravo in utemeljili nova oblastva.

Dné 31. prosinca l. 1850. sta jenjala deželno sodišče ptujske grajščine in gosposka ptujskega magistrata. — Pod oblast ptujskega magistrata so spadali vsi tisti — razven plemstva in duhovščine —, kateri so bivali znotraj ali zunaj mestnega obzidja na posestvu, meščanom pripadajočem, torej večinoma okoličani, kateri niso spadali pod politični okraj ptujske grajščine.

Na mesto okrajnega, oziroma deželnega urada in magistrata ptujskega, ki je imel sodno oblast od l. 1788. do 30. rožnika l. 1850., sta torej nastopila novo okrajno glavarstvo ptujsko in ptujska mestna županija. Ptujjsko c. kr. okrajno glavarstvo obsega tri sodne okraje: ptujski, rogaški in ormoški. C. kr. sodni okraj ptujski obsega $10^6/_{10}$ milj površine z okoli 62.018 ljudij, kateri so razdeljeni v 162 katastralnih občin, oziroma 79 krajnih občin na levem in desnem bregu Drave. Župnije v ptujjskem sodnem okraju na desnem bregu Drave so: Zavrče, Sv. Barbara v Halozah, Leskovec, Sv. Vid pri Ptujju, Sv. Trojica v Halozah, Sv. Martin na

Hajdinu, Sv. Lovrenc na Dravskem polju, Črna Gora, Majšberg, Stoperce, Cirkovec in Sv. Janž na Dravskem polju; na levem: Ptuj, Sv. Peter in Pavel v Ptujju, Vurberg, Sv. Urban, Sveti Andraž, Sv. Lovrenc v Slov. goricah, Polenšak, Sv. Marjeta in Sv. Marko.

Za šolstvo je v Ptujju mestni šolski svet in okrajni šolski svet. Pod mestnim šolskim svetom sta obe ljudski šoli, deška in dekliška, o katerih smo že govorili. Pod ptujjski šolski okraj spadajo te-le ljudske šole: Že omenjena šola ptujske okolice; nadalje petrazrednica pri Sv. Marku niže Ptujja, štirirazrednice pri Svetem Urbanu nad Ptujjem, Sv. Marjeti niže Ptujja in pri Sv. Vidu pri Ptujju, trirazrednice v Cirkovcih, pri Sv. Lovrencu na Dravskem polju, Sv. Janžu na Dravskem polju, na Hajdinu, pri Vurbergu, pri Sv. Lovrencu v Slov. goricah, na Zavrču, pri Sv. Barbari v Halozah, na Leskovcu, pri Novi cerkvi župnije Sv. Trojice v Halozah, dvorazrednica na Ptujjski gori, na Dornavi, v Stopercah, pri Sv. Duhu župnije Sv. Trojice v Halozah, pri Sv. Martinu pri Vurbergu, jedno-razrednica pri Sv. Marjeti župnije Sv. Janža na Dravskem polju, na Polenšaku, v Selu župnije Sv. Vida pri Ptujju.

Ostali uradi v Ptujju so: c. kr. davkarija, pošta, telegrafska postaja, okrajni zastop, orožniška in finančna straža, sodomerski urad. Nadalje bivajo tu: okrajni zdravnik, okrajni inženir, finančni nadzornik in okrajni živinozdravnik, ter še trije zdravniki in jeden ranocelnik, šest odvetnikov in trije c. kr. notarji. Vojaška posadka obstoji sedaj iz pijonirjev.

Dobrodelni zavodi

so: Deželna bolnica in hiralnica s postrežbo usmiljenih sester (od leta 1875.), ubožnica za onemogle meščane, vojaška bolnica, dve lekarni, društvo v podporo ubožcev, hranilnica mestne občine ptujske ter slovenska hranilnica in posojilnica.

Društva

se nahajajo v Ptujju vsakovrstna in v obilnem številu. Za Slovence je „Čitalnica“ v Narodnem domu, na katerem se zunaj lepo blišči slovenski napis in kjer se shajajo ptujjski Slovenci in odličnjaki, da beró vsakovrstne časopise in se navdušujejo za slovensko stvar. Začetnik „Narodnega doma“ poleg drugih domoljubov je nepozabljivi narodnjak in župnik bárbarski v Halozah, Božidar Rajič, katerega duh še vedno živi med tukajšnjimi Slovenci. Tukaj je tudi sedež slovenskega pevskega društva, tukaj uraduje slovenska posojilnica. Nadalje so tu društva: podružnica sv. Cirila in Metoda, slovensko bojno društvo (Kriegerverein), podporno društvo

za dijaško kuhinjo. V vseh drugih društvih prevladuje pa nemški duh; taka so n. pr. Casino, nemško pevsko društvo, telovadno društvo, prostovoljno ognjegasno društvo, c. kr. kmetijska podružnica, društvo biciklistov, Südmarck, nemški Schulverein, veteransko društvo. V malem gledališču (od leta 1786.) se predstavljajo po zimi najbolj nemške gledališke igre, in tudi slovenska čitalnica naredi po zimi kako gledališko zabavo. Mešano in najnovejše društvo pa je društvo za olepšavo mesta, oziroma za olepšavo ljudskega vrta, kateri se nahaja kakih deset minut oddaljen od mestnega teritorija na severo-vzhodni strani. V lepem vremenu ga radi obiskujejo, posebno tedaj, če je tu zabava z godbo. Napravljen je tudi ribnik, kjer se mladina po letu zabava na čolnih, po zimi pa po ledu. Na griču pa je postavljena švicarska hiša (Schweizerhaus, Slovenci mu pravijo „Žabjâk“), kjer se lahko malo pogostiš, ako ti je potreba. Na kraju gozda se nahaja oder za godbo v švicarskem zlogu.

VII. Kulturno in gmotno stanje.

Kaj naj govorim o tem predmetu? Vsakemu zavednemu slovenskemu odličnjaku kakor tudi prostaku je znano, kako se moramo boriti na spodnjem Štajerskem za vero, domovino in narodnost. V novejšem času, ko je zavlada ravnopravnost, začeli so se tudi Slovenci gibati in delati za svojo narodnost, zahtevaje svoje pravice jednako drugim narodom. Nastal je seveda domači narodni razpor med obema narodoma in ta bode trajal tako dolgo, dokler ne bodo Slovenci jednakopravni z Nemci. Najhujši nasprotniki Slovencev so nekateri odpadniki, kateri dostikrat niti pravilne nemščine ne znajo. Mirni in potrpežljivi Slovenci si pridobivajo svoje pravice le polagoma. Žal, da semtertje tudi narodno navdušenje pojemlje, kar je v veliko škodo slovenskemu prebivalstvu.

Kupčija in vinoreja.

Zaradi zemljepisne lege in politiške imenitnosti je bila v Ptujju že v starem in srednjem veku velika trgovina z različnim blagom, kakor nam svedoči neka listina iz l. 861, katera omenja najstarejšo mostarino in colnino na Štajerskem.

V 14. in 15. stoletju so bili tukaj veletržci, kateri so s svojim blagom, najbolj pa z govedi tržili na Hrvaškem in Ogrskem. V 14. stoletju je dobil Ptuj pravico, da je govedino od Mure in Drave, posebno pa ogersko pošiljal tje na Laško. L. 1458. je dovolil cesar Friderik IV. Ptujčanom, da smejo imeti na dan sv. Ariha letni sejem s 14 dnevi pred in 14 pozneje, tako, da so že imeli sredi 15. stoletja dva letna

sejma, katerih vsak je trajal štiri tedne. V 17. stoletju nahajamo imena velikih trgovcev, kakor Guffante, Marenzi in Caccia, katera imena nam svedočijo, da je bila trgovina v rokah ptujcev. Trgovina je tedaj cvela, meščani so bili imoviti in veliko darovali v dobrodelne namene. Cesar Franc I. je dné 28. grudna l. 1808. ponovil in potrdil vse prejšnje sloboščine sejmske. Ptuj ima vsako leto tri letne in živinske sejme in sicer na dan sv. Jurija (23. malega travna), sv. Ožbalda (5. vel. srp.) in na dan sv. Katarine¹⁾ (25. listopada). Do otvoritve južne železnice so kupci mnogoštevilno prihajali na te sejme in sicer s Štajerskega, Hrvaškega, Koroškega in Kranjskega.

Zraven imenovanih letnih sejmov ima Ptuj tudi tedenske sejme vsak petek in vsako nedeljo, kjer ponujajo okoličani kupcem raznovrstno blago. Ti tedenski sejmi ali tržni dnevi izvirajo od l. 1032. Tedaj se je kupovalo zlasti ogersko žito za Laško deželo samo po ptujski meri (torej je imel Ptuj svoje dni tudi svojo mero in tehtnico). Grof Szecheny je pa za svoje hrvaške podložnike z mestom dné 10. malega travna l. 1715. sklenil pogodbo, da smejo hrvaški prodajalci v Ptujju prodajati žito po svoji meri.

Večina meščanov se sedaj peča z raznimi obrti in kupčijo. Izdelke in pridelke pošiljajo na Ogersko, Hrvaško in na druge kraje. Hud udarec za Ptuj je južna železnica, katera je velik del obrtnosti prenesla v Maribor; zato čimdalje bolj pojemlje imenitnost našega mesta.

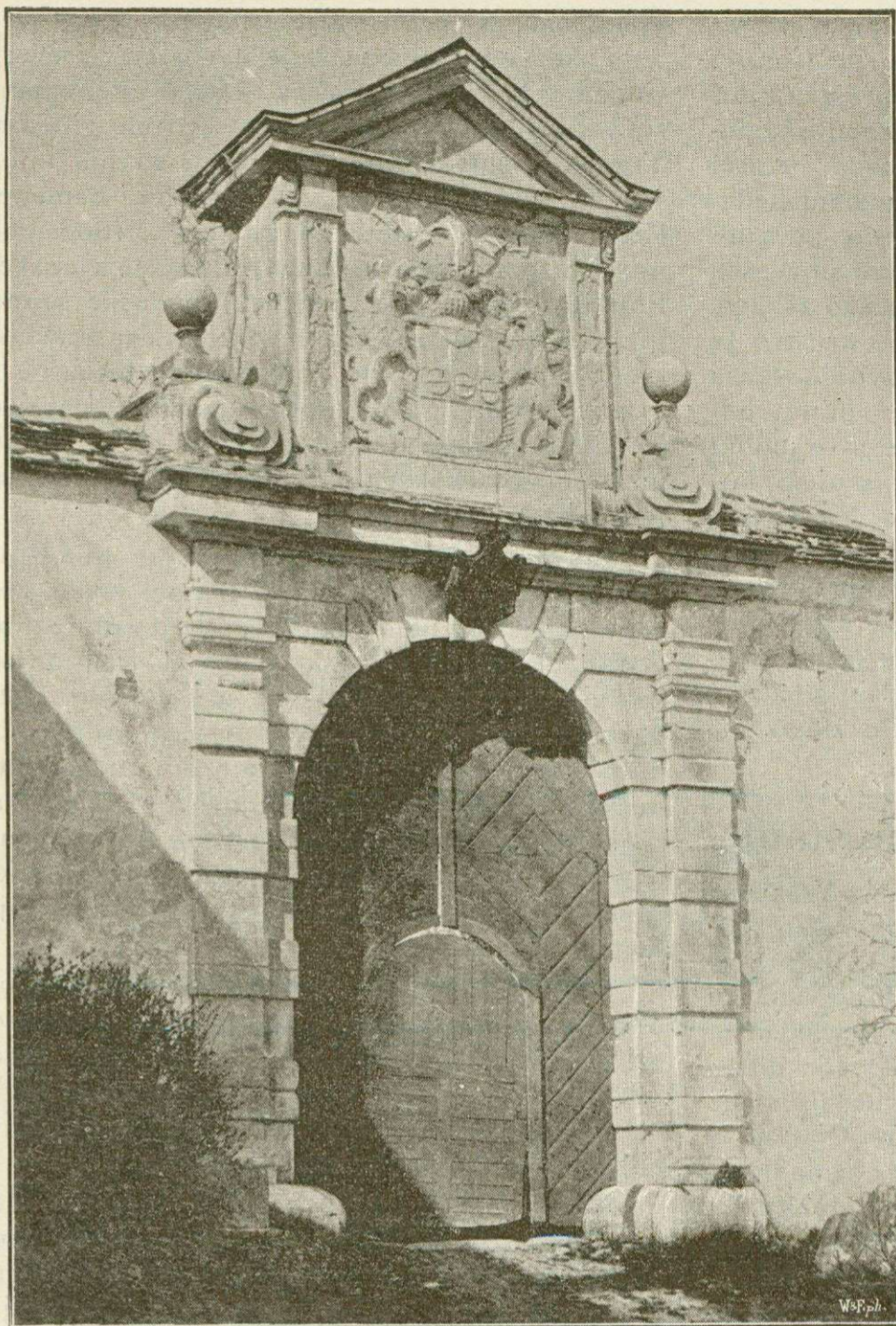
Važna za Ptuj in okolico je vinoreja. Že Rimljani so vedeli, da je tukajšnja okolica jako pripravna za vinograde; rimski cesar Proba (rojen v Sremu) se je veliko trudil za obdelovanje zemlje v Panoniji. Da bi vojščake odvrčal od razuzdanega življenja, silil jih je ceste delati, močvirja sušiti, jarke kopati, vinograde saditi. Takega življenja so se vojaki kmalu naveličali, ter so blagega cesarja ubili v Sremu meseca vel. srp. l. 282.

V 14. stoletju je bila velika vinska trgovina med Ptujem in slov. Bistrico. Mesti sta se med seboj prepirali zaradi mostarine in carine ter sta se pritožili vojvodu Albrehtu II. Štajerskemu. Herdegen, ptujski, maršal štajerski in deželni glavar kranjski, je bil l. 1342. od štajerskega vojvoda določen za razsodnika.²⁾

¹⁾ Ta pravica, da so smeli že štirinajst dni pred in še štirinajst dni po sejmu tržiti, trajala je do l. 1848. Zato so ob začetku velikega sejma zvonili z velikim zvonom ob 11. uri predpoldnem, tako tudi na koncu velikega sejma.

²⁾ Razsodba z dné 24. vel. srpana l. 1342. se glasi tako: „Es sollen die Burger von Feistritz jene von

Glavna vrata v ptujskem gradu. (J. Winkler.)

Ko je bil leta 1377. vojvoda Leopold III. avstrijski in štajerski v Ptujju osebno pričujoč, potrdil je ono razsodbo dné 28. vin. in določil, da smejo Ptujčani svoje vino skoz Bistrico brez zadržka na Koroško in Kranjsko prevažati. Isto je potrdil vojvoda Albreht na Dunaju, in tako so Ptujčani dobili polagoma mnogo pravice in sloboščine na vinski kupčiji.

Ker je bila v nekaterih letih jako dobra vinska letina, živeli so že od nekdanj prebivalci po slov. goricah v sreči in so v obilni meri Pettau in der Verführung ihres Weines und ihrer Kaufmannschaft von Pettau durch Feistritz nich irren, sie mogen diese Güter führen, wo sie hin wollen; dagegen sollen die Burger von Pettau ungeiirt lassen:

1. Den Burgern von Feistritz an den Markttagen zu Pettau ihren Loden niederlegen auf Tische, und verkaufen, wem sie wollen.

Čakovca. Po tej progi vozijo sedaj na dan štirje poštne vlaki oziroma dvakrat gor in dol, mešani vlak po jedenkrat in brzovlak po jedenkrat, zraven teh pa še prevažata nekaj tovornih vlakov. Poleg železnice je brzovlak.

Za promet je torej dobro poskrbljeno: da bi bilo tako tudi za blaginjo!

2. Welcher Burger von Feistritz gegen Pettau mit einem Wagen kömmt, der soll 4 dl. Bruckengeld im Jahr bezahlen, und wenn er zu Fuss kömmt, nur 1 dl. entrichten für 1 Jahr.

3. Sollen die Feistritzer Burger ihre Röcke und Mäntel zum Markttag auf den Tisch legen dürfen und verkaufen, wem sie wollen.

4. Sollen die Feistritzer Burger auch ihr geschnittenes Leder an Markttagen in Pettau verkaufen dürfen. Dagegen die Pettauer Burger in Feistritz die gleichen Begünstigungen zu geniessen haben.“

pili vinsko kapljico. Dobra vinska leta so bila v novejšem času n. pr. 1796, 1798, 1802, 1807, 1811, 1819, 1822, 1830, 1834, 1839, 1841, 1848, 1856, 1858, 1862, 1866, 1869, 1878 in 1895. Slabe letine v vseh pridelkih, tako tudi gledé vina, so bile l. 1814., 1815. in 1816. Leta 1816. so zaradi prejšnje hude zime prodali na Ptujju štrtinjak vina za 2000 gld. V imenovanih letih so posebno v vinskih krajih prestali veliko glada ali celo lakote umirali. Lakota je takrat stiskala ljudi posebno po gornje-dravskih krajih, kjer so ljudje med zrnje mleli tropinske peške, koruzne stroke i. dr.

Veliko škode je vinski trgovini v zadnjih letih napravila trtna uš; sedaj najbolj gospodarji po haloških goricah. Ptujčani imajo vinograde v Haložah, v Slov. goricah in v Mestnem vrhu, kjer priraste najboljše vino.

Trgovino in promet s Ptujjem pospešuje najbolj južne železnice proga Pragersko-Kaniža-Budapešta. S to progo je Ptuj v zvezi z Ogerskim oziroma z Varaždinom in Ormožem, in z Mariborom in Celjem. Železnico so začeli delati leta 1856. dné 17. grudna, in leta 1859. je bil železni dravski most izgotovljen, tako, da se je leta 1860. začela vožnja po železnici od Pragerskega do

Blaginja Ptuja je mnogokrat trpela zaradi

elementarnih nezgod.

Prišle so nezgode, kakor kuga ali pomor, požari, kobilice; pred vsem pa je mesto največ trpelo in še sedaj trpi zaradi strašnih povodnij, tako n. pr. leta 792., 1340., 1342., 1550., 1567. (16 čevljev visoko), 1611., 1653.¹⁾, 1660., 1661., 1663.²⁾, 1707., 1736., 1737., 1748., 1766., 1774.³⁾, 1788., 1803., 1812., 1813., 1814.⁴⁾, 1841.⁵⁾, 1851.⁶⁾, 1879., 1882.⁷⁾, 1883.

Požari so bili l. 1684., 1705., 1710., 1744., 1805.⁸⁾, 1808. je v predmestju Breg deset hiš zgorelo.

Kobilice so Ptuj obiskale l. 873.⁹⁾, 1337., katerega leta so, kakor kronist (chronica Leslien.) pravi, celó „na dravskem polju valile“, ter leta 1473. in 1542. L. 1672. je prišla cela tropa kobilic proti Ptuj in Dravskemu polju tako na gostem, da so solnce zakrile kakor megla, na to je potegnil vihar, ki jih je zagnal v Dravo. Njeni valovi so jih na breg odnesli, in po tej gnilobi je nastal strupen zrak, kateri je povzročil kugo v Ptuj in okolici; pomrlo je toliko ljudi, da jih ni bilo moči pokopati.¹⁰⁾

¹⁾ in ²⁾ V teh letih je bilo veliko ledú, kateri je celó most čez Studenčnico odtrgal.

³⁾ Geschichte der Pest in Steiermark; Dr. Richard Peinlich, I. und II. B. Graz 1878.

⁴⁾ Tega leta je potok Grajena tako narastel, da si je skoz nekdanjo zasuto grapo naredil strugo dné 31. velikega srpana in dné 1. kimovca, po kateri še sedaj podi svoje valove.

⁵⁾ Tega leta je bilo od 5. do 12. prosinca toliko ledú na Dravi nakopičenega, da so blizu Drave bivajoči zapustili svoja bivališča.

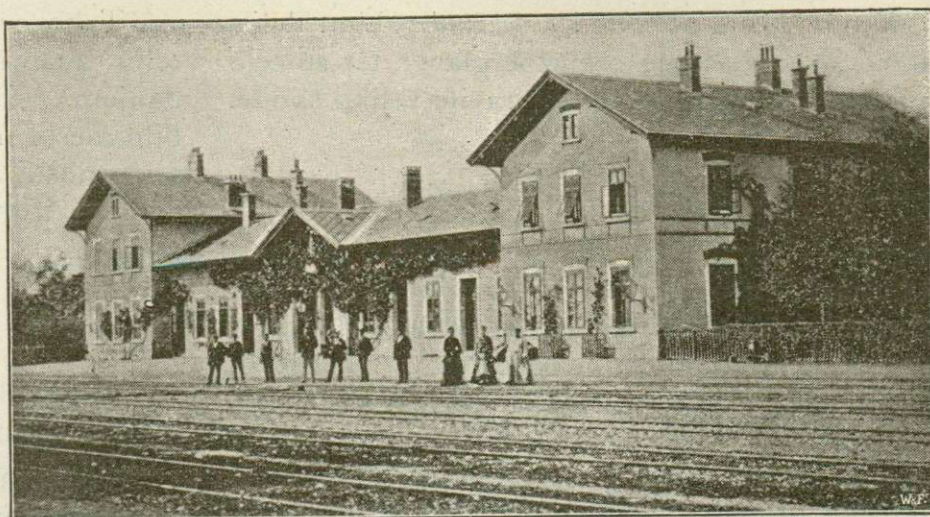
⁶⁾ Tega leta je voda segala čez navadno gladino 16 $\frac{1}{2}$ čevlja ter se je razprostirala po celi predmestni na desnem bregu ležeči občini Breg do močvirja pri Turnišah in Poberšah do sv. Vida pri Ptuj na jedni strani, na drugi strani je poplavila celo spodnje mesto, tako, da so na florijanskem trgu s čolni vozili, in Budino doli do sv. Marka; v valovih te povodnji je umrlo sedem ljudi, in zraven tega je tudi veliko škode napravila.

⁷⁾ Tega leta je bila v jednom mesecu dvakrat povodenj; prvokrat koncem kimovca, drugokrat sredi vinotoka, kakor še kaže znamenje na železnem dravskem mostu, skoro kakor l. 1851.

⁸⁾ Dné 4. vinotoka t. l. je začelo goreti v hlevu gostilne „zum schwarzen Adler“ ter je zgorelo v spodnjem mestu štiriindvajset hiš.

⁹⁾ A. J. Caesar, Beschreibung d. Herz. Steiermark, II. Theil, str. 352., v tolikem številu so prišle, da so v ptujski okolici vse pokončale.

¹⁰⁾ Chronik d. Pfarrers v. Haidin (bei Pettau) Georg Hauptmann (Manusc. i. st. L.-Archiv).

Ptujski kolodvor. (J. Winkler.)

Pomor ali kuga je morila v Ptuj in okolici: l. 881.¹⁾, 1348., 1350., 1519., 1545., 1568., 1623., 1624., 1625., 1640.—1645.²⁾, 1672., 1680.³⁾, 1681., 1682., 1712.—1714., 1836.⁴⁾,

Huda zima je bila v letih 880., 1345., 1433.⁵⁾, 1708.⁶⁾, 1709.⁷⁾, 1740.⁸⁾, 1799., 1811., 1812., 1813., 1829., 1830., 1879., in 1895. veliko snega do sredine malega travna.

Lakota je bila v letih: 880., 1125., 1224., 1473.

Strašna vročina je bila l. 1540., tako da je vse na polju ovenelo.

V letih 1744. in 1817. je bilo veliko toče, katera je skoro vse pokončala na polju.

Živinska kuga na Dravskem polju je bila 1779.

¹⁾ A. J. Caesar, Beschreibung d. H. Steierm. II. Th., str. 351.

²⁾ Slabo je bilo tega leta v Ptuj. Že meseca velikega srpana je bilo sedemnajst hiš zaprtih, vsak dan je bilo po osem ali devet mrličev. Minoriti so izgubili pet redovnikov. Schreiben d. Landeshauptmannes Karl Grafen v. Saurau, Graz, 4. Sept. 1645 an die Herrschaft Ehrenhausen.

³⁾ Od 29. malega travna do 19. rožnika je umrlo 69 oseb, med temi kapucinski gvardijan in pet minoritov. Do konca listopada je bilo 54 hiš zaprtih in 274 oseb je umrlo. Orig.-Akten d. Minoritenkonventes zu Pettau. — Raisp pravi na str. 150, da je bilo napadenih od 29. mal. travna do 16. grudna t. l. 433 oseb, od katerih je 64 moškega in 77 ženskega spola in 78 otrok umrlo.

⁴⁾ Nepričakovano je prišla meseca rožnika ter 8. rožnika zahtevala že 13 žrtev, s pojemanjem vročine je tudi kuga prenehala; 80 do 100 oseb je umrlo.

⁵⁾ Zraven je tudi veliko snega padlo, tako, da tolikega najstarejši ljudje niso pomnili.

⁶⁾ Tega leta je bila tako ojstra zima, da je vino v sodih zmrznilo ter so se sodi razpočili.

⁷⁾ Bila je zima dolga tako, da so vse trte o bin-kostih pomrznile.

⁸⁾ Zraven hude zime je bilo še v mesecu velikega travna vse polno snega po poljih, tako, da ni moglo nič rasti.

Kobilice so bile l. 1782. od 1. kim. dalje, katere so neki imele „železne glave“ ter so celo zimo na Ptujskem polju napravile veliko škode.

Znamenitejše hiše za ptujca,

katerih še nismo omenili, so: Mestna zbornica (Rathhaus, rotovž), mestna kaznilnica, mitnica, bolnišnica in siromašnica, vojaška bolnišnica, več vojašnic, stanovanje proštovo, vikarijevo, kapelanovo in dveh beneficijatov, minoritska hiša nasproti omenjenemu samostanu, zraven njega c. kr. davkarija, prejšnja mitnica, in staro župnišče pri sv. Ožbaldu. Tik Drave na levem obrežju je lep iz kostanjev zarasten drevored za izprehajanje.

V mestu še so svoje dni imeli tudi vnanji posestniki svoje hiše, katere pa so večinoma že v zasebnih rokah, ti-le: Grofje Leslie, Franc plemeniti Korpon, Suzana grofica Thurn, posestnica Turniš, baron Vetter, nemški križniki pri Veliki Nedelji, posestniki gradú Zavrč, štajerski stanovi (nekdanjo malo invalidnico), borlski grofje Sauer, solnograški nadškofje, grofje Stutenberg in Herberstein in grofje Attems.

Tako smo v kratkih črticah predložili čitatelju znameniti Ptuj v prejšnjih dōbah in sedanjem času. Seveda, sedaj ni več to, kar je bilo mesto nekdanje, vredno je pa še zmerom naše pozornosti, zlasti zato, da Slovenci ne izgubimo v njem trdnega stališča, marveč je okrepimo in razširimo.

Dostavek.

Blagovoljni čitatelj naj popravi v tem spisu te-le tiskovne pogrēške:

Na str. 308 pod črto v 2. opombi 1. oddelka beri *älteste Stadt str. 59* mesto števil. „69“; str. 309 pod črto v opombi beri „τό Κέτιον ὄρος“ mesto „τό Κέτια ὄρος“; str. 380 7. vrsta od zg. 1. odd. beri *potomci* m. „potoma“; stran 467 pod črto 2. odd. 1. v. beri v *Vindenavi* mesto „Videndvi“; str. 572 v 3. v. od zg. 1. odd. beri *Paul Kancler* mesto „Paul Kaneler“; str. 625 pod sliko beri *minoritski trg* mesto „glavni trg“; stran 698 v zadnji vrsti opombe beri: *incliti* mesto „inclitis“; str. 718 v 12. v. 2. odd. od spodaj beri *si izkopal* mesto „so izkopali“; str. 723 v 5. v. 2. odd. od zg. beri *Ordonanc hiše* mesto „Ordonave hiše“.

Književnost.

Maloruska književnost.

(Piše Podravski).

(Dalje in konec.)

Najprej govorimo o Gregoriju Kvitki (roj. l. 1778., u. v Harkovu l. 1843.). Kvitka je bil sin imovitih starišev, toda brez prave sistematične izobrazbe. V mladosti je bil menih, uradnik, lekarnik, častnik, dokler ni naletel na družbo izobražencev, katerih ni bilo malo v Harkovu in katerim je načeloval znani delavec na polju prosvete I. J. Karazin. Odslej se je Kvitka ukvarjal z društvenimi stvarmi ter si pridobil mnogo zaslug pri osnovi gledišča in zavoda za gospodične.

Izmed dvajseterih Kvitkinih povestij sta najboljši „Marusia“ in „Serdeszna Oksana“, dasi tudi druge, kakor „Mertveckij velikden“, „Kozîr Divka“, „Dobre robi (delaj), dobre bude“, „Ot tobi i skarb“, kažejo nenavaden talent. Glavna zasluga teh povestij je narodopisna in umetniška resnica. Opisujejo kraje, ljudi, njih običaje in duševno življenje, ne sprē se Kvitka nikdar z istino, slikajoč vselej in povsodi istinito življenje. Tega pa vsekako ne moremo reči o njegovih dramatičnih plodih, katerih je zapustil pet; napisani so za to, da vzbujajo smeh. Dramatične igre je pisal Kvitka v dveh jezikih; nekatere iz delujočih oseb (uradniki, vojaki) govorē književni jezik ali narečje velikorusko, druge

maloruski, kar je škodovalo tem igram, da so le redkokdaj prihajale na oder.

Povesti Kvitke so se tiskale v Moskvi l. 1834. in l. 1837., v Harkovu l. 1841. in v Petrogradu l. 1858.; zbrani njegovi spisi so izšli v Levovu l. 1878., vsekako pa so dandanes biblijografična redkost. Še težavnejše je dobiti maloruske spise v letu 1877. umrlega profesorja moskovskega vseučilišča Jožefa Bodjanskega, katere je izdajal z imenom „Iško Materijuk“. Rojen l. 1805., je dovršil duhovno semenišče, stopil na moskovsko vseučilišče in se tu seznanil s „kolkom (društvom) Stankeviča“. L. 1835. je izšla v Moskvi drobna knjižica, obsegajoča troje pripovedek Bodjanskega s predgovorom, iz katerega se jasno zrcali globoka ljubezen pisateljeva do preprostega naroda.

Nekoliko let pozneje, povrnivši se izza meje, prevzel je Bodjanski na moskovskem vseučilišču stolico slovanskih literatur ter se izkazal za jednega izmed četirih apostolov slovanske vzajemnosti v Rusiji. Kot tajnik „obščestva rosijskih starožitnostij“ je bil nekaj časa urednik njegovih „Čtenij“. Med spominiki v „Čtenijah“ je priobčil Bodjanski „Zgodovino Rusije“ že prej omenjenega Jurija Koniškega, za kar je bil prestavljen na kazanjsko vseučilišče, od koder se je pa čez jedno leto vrnil v Moskvo. Toda uredništva „Čtenij“ ni več prevzel zaradi neugodnostij; izgubil je veselje za maloruščino.

Drugi je Evgenij Grebenko (rojen leta 1812., umrl leta 1848.), ki je bil gojenec nežinskega liceja. Znan je na Ukrajini po svojih maloštevilnih, toda prekrasnih pravljicah, ki so izšle z naslovom „Prikazki“ prvič v Petrogradu l. 1834. V čudovito zalih alegorijah slika težavno življenje preprostega naroda, njegovo uboštvo in nevednost, razbrzdano življenje plemstva, podkupljivost sodišč itd. V pravljici „Roža in hmelj“ predstavlja Grebenko v podobi rože preprosto kmečko ljudstvo, obkoljeno od vseh strani od gospôde, katera mu — kakor hmelj okrog rožnega grma — ne pusti rasti in popeti se do solčne svetlobe. Grebenko je prevêl na maloruščino tudi Puškínovo pesem „Poltava“, ki pa se ne more meriti z izvirnikom, ter marsikje celó izpreminja pisateljeve misli. Nekateri lirični njegovi plodi so tako udomačeni, da jih prepeva celo preprosti narod.

Omenili smo že Nikolaja Kostomárova, ki sicer ni mnogo pisal v maloruščini, toda njegovo imé se tesno druži z zgodovino slovstva maloruskega in z usodo genijalnega pesnika Ševčenka. Znan pa je Kostomarov, da je zgodovinar; šest zvezkov njegovih monografij in dva zvezka „Zgodovine ruske“ obsegajo ves zaklad naučne vêde sploh; ker pa so pisane v velikoruskem jeziku, zato jih tu le kratko omenjamo.

Kostomarov se je rodil l. 1817. v ostrogoškem okraju, v veroneški guberniji. Vseučilišče je dovršil v Harkovu ter se takoj poprijel zgodovinskih študij. Prebivajoč v Harkovu, ki je bil takrat središče maloruskega slovstva, jel je kmalu sam slovstveno delovati. Že l. 1838. je izdal v posebni knjigi zgodovinsko dramo „Savva Čalij“, l. 1839. „Balade ukrajinske“, leta 1840. pa zbirko pesmij „Vítka“ ter žaloigro „Perijaslavka nič“. Pesmi in pripovedke Kostomarova so se pozneje tiskale v raznih almanahih in v časopisu „Osnovi“. L. 1875. pa so izšla v Odesi vsa njegova dela v maloruskem jeziku z naslovom „Tvorí Jeremije Halki“. Prvenstva je vredna njegova „Perijaslavka nič (noč)“, ki je pisana dobro in lepo ter spričuje o moči dramatičnega talenta Kostomarovega, čegar daljši razvoj pa so zabranile razne okoliščine.

Malorusko slovstvo je obogatilo še nekoliko pisateljev, ki pa so zaostajali za doslej navedenimi, zaradi česar so tudi manj znani. Pavel Belecki Nosenkó, sovrstnik Kotljarevskemu, je napisal nekaj pripovedek, ki so bile natisnjene po njegovi smrti leta 1871. v Kijevu. Kirilo Topola je pisal dramatične igre pod naslovom „Čari“, tiskane v Moskvi l. 1837. Ambrož Metlinjski se je več ukvarjal z narodopisjem nego s poezijo; to se sme reči tudi o Mihaelu Maksimoviču, bivšemu profesorju in rektorju kijevskega vseučilišča; vendar pa se njegov prevod pesmi „Slovo o polku Igorjevem“ in nekaterih psalmov Davidovih odlikuje z lepoto narodnega jezika.

Brata Pisarevska, Korenicki, Dumitraško-Raič, Semen Metlinjski, so pisali in tiskali v raznih zbornikih za svoj čas dokaj dobre pesmi, ki pa so sedaj že pozabljene. Darovitejši od njih je bil Viktor Zabíla; nekatere njegove lirične pesni, kakor „Ne ščebeči solovejko na zori ranenko“. „Hude viter velmí v poli rève, lês lomaje“ in druge, katere je uglasbil Glinka, pojó se še dandanes po vsej Ukrajini. S pesništvo so se ukvarjali še drugi daroviti pesniki, kakor: Ščegolov, Korsun, Afanasijev, toda vsi ti so pripravili samó temelj, na katerem se je

Noša kočevska. (K spisu na str. 279.)

rodil in vzrastel genijalni národni pesnik Taras Ševčenko. Predno pa mu posvetimo več pozornosti, vrnimo se še nazaj do časov „Ukrajinskega Vistnika“ ter se spomnimo še druge panoge ukrajinskega plemena, bivajoče v predelih avstrijske države, v Galiciji, na Bukovini in v Ogerski.

Maloruski pisatelji ob početku XIX. stoletja se niso ukvarjali zgolj z leposlovjem, marveč so obdelovali tudi jezik in narodopisno preiskovali svojo domovino. Prvi plod na tem polju je bila „Hramatika ukrajinskaho jazyka“ Pavlovskega, izdana l. 1818., za katero se pojavljajo drugo za drugim národopisna dela. Najpoprej se je pojavil l. 1819. v Petrogradu „Opyt sobranija starinnyh

malorossiejskih piesen" duhovnika Certelova. Obsegal je le devet „dum“ in jedno pesem, a bil je jako pomenljiv. Nekoliko let pozneje (l. 1827.), je izdal Maksimovič svojo zbirko, obsegajočo že 127 narodnih pesmij s pridejanim slovarjem. Leta 1834. je izdal še dve zbirki: „Ukrajinskije narodnije dumy“ ter „Golosa (napevi) ukrajinskih pjesen“. Leta 1836. je izdal Lukaševič novo zbirko „Maloruskija in červenoruskija narodnija pjesni i dumy“ (176 števk.). Leta 1838. je jel profesor in poznejši akademik Izmail Sreznjevski izdajati v Harkovu „Malorossijskoju i Zaporožskoju Starinu“, katere se je pojavilo šest knjig. Te zbirke in „Eneida“ Kotljarevskega so bile poslane v Galicijo ter vsodbujale ondotne Rusine k slovstveni delavnosti. Središče duševnega življenja avstrijskih Rusov je bil Levov, toda duševno hrano so dobivali ti iz Ukrajine, največ iz Kijeva. Ko je pa to naučno in

slovstveno gibanje propadlo v Kijevu, zmanjkalo je tudi našim Rusinom hrane. Vendar se je med tem odkril v Galiciji za Maloruse nov vir prosvete. Ob času največjega upadka maloruskega slovstva v Rusiji je cesar Jožef II. osnoval l. 1783. v Levovu duhovsko semenišče za Rusine ter odprl v naslednjem letu vseučilišče v Levovu, kjer so se nekateri predmetje razkladali v jeziku maloruskem, in od onega časa se je širila med Malorusi prosveta. Toda to ni trajalo dolgo. Avstrijska vlada je le dotlej skrbela za Maloruse, dokler jih je potrebovala proti Poljakom; ko je pa ta potreba minula ter so bili Poljaki dovolj ukročeni, prepustila je vlada Rusine zopet Nemcem in Poljakom. Zdelo se ti je, da so bili Malorusi že obsojeni, da popolnoma poginejo. Toda narodi ne ginejo, dokler živi njih jezik. Kako so si pomagli naši Malorusi, slišali bomo v drugem pregledu.

Razne stvari.

Naše slike.

Dolžni smo pojasniti nekatere slike še prejšnjih števil. — Slika na str. 543. nam kaže portret po vkusu 17. in 18. stoletja. Zgorej se naslanjata na portret dva genija: življenje in smrt. Spodaj drži levi angel podobo brizinške stolice, v sredi je grb, na desni kaže drugi angel zgodovinsko knjigo njegovega delovanja. — Janez Franc baron Egckher, rojen dné 18. vinotoka 1649, postal je mašnik leta 1674., škof brizinški l. 1695. V škofovski službi je bil jako delaven; v Brizingu je sezidal gimnazij, popravil stolno cerkev, zgradil dobrodelne zavode; v Loki je utrdil grajščino, podpiral zidanje loškega kapucinskega samostana, posvetil kapelico sv. Ane v grajščini itd. Umrl je dné 23. svečana l. 1727. (Bodi to v dodatek spisu o Loki v predlanskem letniku „D. in sv.“) — Slika na str. 569 nam kaže najimenitnejši kraj v starem Rimu, kakoršen se vidi dandanes, namreč sloveči „forum“ ali trg. Naš dični pesnik g. M. O. ga je opeval l. 1892. v našem listu na str. 196. „Beatrice“ (na str. 585) je ona deva, kateri je neumrljivi Dante posvetil svoje srce in svoj čudoviti spev: „Divina commedia“. Naš kip je lep, vendar cika preveč na „modérno“ stran. — Jouvenetova slika na str. 666 in 667 predstavlja lep predmet, sv. poslednje olje, toda vidi se, da slikar ni umeval svetega dejanja. Izvirnik je velik in se nahaja v Louvre-u v Parizu. — Meseca vinotoka so otvorili Slovenci dvojni národní dom: prvi

je „Národní dom“ v Ljubljani (slika na str. 601) otvorjen dné 11. vinotoka, drugi je „Národní šola“ Št. Rupertu pri Velikovcu (slika na str. 688), otvorjena dne 25. vinotoka. Prosimo domoljube, da bi nam ob obeh poročali več v novem letu. Str. 753.: Sveta Devica (Seviljska). Slikal Murillo. O Murillo in njegovih slikah smo pisali v tem listu leta 1894. stran 707 in nasl.

† Ivan Navratil. Naš list žaluje ob grobu vrlega sotrudnika in znamenitega pisatelja in učnjaka slovenskega. Umrl je dné 28. minulega meseca. Našim naročnikom je pokojnik dobro znan iz življenjepisa v lanskem letniku, str. 352 in nasl.; takrat smo se spominjali njegove 70-letnice. Sedaj pa molimo iz srčne hvaležnosti in s solznimi očmi za mir in pokoj njegovi duši.

Gregorju Riharju, učencu prvega gramatikalnega razreda, je podelila deželna vlada z odlokom z dné 30. mal. srpana l. 1816., št. 8285, polovico Gregor Töttingerjeve ustanove, ker je rojen v Polhovem Gradcu, ubožen in odličnjak (weil er aus der Pfarr Billichgraz gebürtig, und arm ist, dann in dem wissenschaftlichen Fortgange die erste Klasse mit Vorzug errungen hat). Prejel je iz skupne blagajne vsako leto 41 gld. 52¹/₂ kr. konv. den. in 17 gld. 52¹/₄ kr. v bankovcih. Koliko časa je užival to ustanovo, ni znano.

Socijalni pomenki.

(Konec.)

7. Na Nemškem se je kmalu zadušil družabni upor komunistov, ki so iz Lutrovega nauka dosledno izvajali popolno enakost med ljudmi. A duh, ki ga je rodil ta nauk, je ostal povsodi, kjer se je razširilo protestantovstvo.

Najznamenitejši dokaz za to trditev nam je angleška prekucija Cromwellova. Oliver Cromwell (1599—1658) je oznanjeval popolno slobodo vesti, osebno neodvisnost, neposredno občevanje vsakega človeka z Bogom brez duhovstva. Ni mu zadostovalo uporno načelo anglikanske ločine, ki je zavrgla papeško oblast: tudi škotski prezbiterijanci, ki niso priznavali škofovske oblasti, bili so mu premalo odločni. To nam zopet priča, da pričenjajo revolucije svoje delo z bojem proti cerkvi in njeni veljavi.

Značilno je za Cromwella, da je vse svoje nauke dokazoval s sv. pismom. Svoje vojake je vodil samo s svetopisemskimi izreki; namestu posvetnih pesmij so se prepevali psalmi v njegovih četah. Njegova načela so se naglo razširila. Med vojaki se je ustanovila posebna stranka — Levelovci (Levelers = jednaki), ki so učili, da izvira vsa oblast od ljudstva in da si morajo biti ljudje v vsem jednaki, zahtevali so tudi skupnost vsega imetja.

To se je zdelo celó Cromwellu preveč, in nekatere izmed teh „jednakovcev“ je dal obglaviti. A napačna načela so vendar rodila grozen sad. Dne 27. prosinca l. 1649. je podpisal Cromwell z 59 svojih tovarišev smrtno obsodbo kralju Karolu I., češ, da je samosilnik, morilec in državni sovražnik, in dne 30. prosinca je padla pod rabljevo sekuro kronana glava nesrečnega vnuka nesrečne Marije Stuartove. Komunistične zmote so ga umorile.

Kako malo moči so imele Cromwellove, oziroma protestantovske ideje v sebi, vidimo najlože iz tega, da je že l. 1660. zasedel kraljevi prestol sin umorjenega kralja, Karol II.

Med ljudstvom so se pač še vedno plazile imenovane zmote in se pojavljale v raznih verskih ločinah. Zlasti Quakerji¹⁾ (kvekerji), ki jih je ustanovil Jurij Fox, so jih oznanjali. Ti so n. pr. tajili vsako razliko med stanovi, niso pred nikomur sneli klobuka z glave, tikali so vse ljudi in niso hoteli slušati nobene gosposke.

8. V Evropi niso bile politične razmere ugodne takemu gibanju. Protestantovstvo je preganjalo lastne sinove. Vladarji in višji sta-

¹⁾ Ime Quaker izvira od todi, da je Fox nekoč sodniku, pred katerega so ga pripeljali, zaklical besede: „Tresi se (angleško „quaquer“) pred božjo besedo.“ Zabavljivo so torej njegove pristaše imenovali „tresočje se“.

novi niso marali doslednosti Lutrovih načel. Zato so se komunistično nadahnjeni otroci Lutrovega duha zatekali v slobodno Ameriko. Tam so bila ugodna tla za njihove poskuse. Še leta 1875. je bilo v Zveznih državah 72 na verskem temelju ustanovljenih komunističnih občin. Pričetek in razvoj njihov je vrlo zanimiv. Škoda, da se na tem mestu ne moremo obširneje pečati z njimi. Oglejmo si prav ob kratkem vsaj nekatere:

a) L. 1713. je ustanovil Konrad Beissel komunistično občino v Efrati v Pensilvaniji. Svojim udom je prepovedovala med drugimi stvarmi tudi zakon. L. 1858. jih je bilo samo še trideset. Sedaj je ta občina propadla.

b) L. 1724. so si Baptisti osnovali svojo občino, ki pa ni dolgo živela.

c) L. 1733. so pribežali moravski bratje v Ameriko. Vodili so jih Peter Böhler, David in Janez Ničman, I. Fr. Cammerhof in Spangenberg. Ustanovili so si več mest s svetopisemskimi imeni: Betlehem, Nazaret itd., katere so komunistično upravljali.

č) Bivša kvekerica Ana Lee je ustanovila l. 1773. tako zvane shakerje, ki so imeli leta 1875. osemnajst občin v Zveznih državah. Ker jim je zakon prepovedan, kupujejo ali vsprejemajo ubožne in zapuščene otroke. Pri božji službi se grdo vijejo, češ, da imajo nebeške prikazni. Od tega zvijanja imajo naznačeno ime. Gospodarsko so precèj trdni.

d) Jurij Rapp († 1847.) se je ločil leta 1782. od svoje domače virtemberške cerkve, češ, da je „našel Kristusa“. Leta 1803. je šel v Ameriko. Začetkom je imel obilo privržencev; l. 1875. jih je štela njegova družba le še 110.

e) Virtemberžan Bäumlér je l. 1817. v Ohio ustanovil komunistično občino. Njegovi pristaši so bogati, toda sedaj ne pristopa nihče več k njim in zato naglo izumirajo.

f) V Milfordu je Amerikanec Ballou poskusil srečo s komunizmom. A njegovo delo ni imelo uspeha.

V obče vidimo pri vseh teh poskusih žalosten konec. Največ je trpelo pri njih versko življenje, ki bi bilo imelo biti ravno njihov temelj. Verska načela so bila naposled popolnoma v službi gmotnih koristij in so s tem izgubljala svoj višji pomen. Naš kratki pregled komunističnih poskusov na verskem temelju nam jasno priča, kako škodljiv in sam v sebi gnil je vsak komunizem, dokazuje nam pa tudi praznoto in družabno nevarnost protestantovskih zmot.

Vabilo na naročbo.

Storili smo v minulem letu, kolikor smo mogli z najboljšo voljo in z vsemi močmi; zato vabimo z dobro vestjo k novi naročbi.

Z veseljem opažamo in slišimo, da je velika večina naročnikov zadovoljna z listom. Ako pa kaka stvar tega letnika ni bila temu ali onemu všeč, naj pomisli, da mu list ponuja t v a r i n e, nikakor pa ne more vsem dati istega v k u s a. Ta ima rad samo sladčice, drugi samo kisle stvari.

Nekateri pogrešajo v listu bojevitih spisov, ostrih in osoljenih ocen, radikalnega postopanja. — No, mislimo, bojevanja je bilo pri nas toliko, da mir ni škodljiv. Od samega pôpra ne bo sita naša književnost. Gledé na obilne slovenske ocene bi dejali: Pišite, gospodje, pridneje sami, pa se ne bo treba pritoževati o toliko slabih spisih. Dobrih povestij v naš list, pa bo kmalu suha „nova struja“!

Semtertje pravi kdo, da smo mirni in krotki zato, ker se ne maramo na nobeno stran zameriti in ne naročnikov izgubiti. — Zakaj nam pa nihče ne pokaže, kako potrebno je „zabavljanje“ za nebesa? Sveti Salezijan je dejal, da se s kapljo sladkorja ujame več muh, kakor s sodom kisa! Kdor zna po drugi poti bolje, prosto mu: mi se držimo stare poti, „evangelija mirú“; radi bi vse pridobili, niti tlečega stenja ne bi radi pohodili.

Zato smo molčali, ko nas je ta ali oni napadal. Žalostna majka „Dom in svet“-u, ko bi se moral meriti z vsakomer, ki se hudomušno vanj zaleti.

Načelo za naše ravnanje je: D e l a j! Kdor pridneje in vstrajneje dela, ta zmaga. Zato vněto in nujno vabimo somšiljenike na delo. Povesti

pesmi, poljudno-poučni, znanstveni spisi, vse je za naše obširne predale, da je le dobro, resnično in lepo. Pišimo pa tehtno, da bo imel narod tečno hrano!

V novem letu bomo objavili več spisov in sestavkov, koristnih za življenje, posebej za gospodarstvo. Kdor stoji sredi današnjega hudega boja za življenje, ta dobro vé, da zahteva sedanja dôba praktičnega dela.

Naposled prosimo prijatelje, naj delajo na to, da se list razširi. Naj se nihče ne pomišlja. Skrbno bomo gledali na pošteno vsebino, da ne bo nikomur spotika. Naš list je za vse Slovence in za omikance v prvi vrsti. Zato bomo gojili znanstvo, kakor doslej. A mladini ne bo v škodo, marveč ji bo dobrohoten voditelj. Torej širite, prijatelji, list v družine, čitalnice, bralna društva, gostilne in kavarne. Ako se bo list izdatno razširil, bomo ga še bolj lepšali. „Dom in svet“ naj najde pot v vsako olikano in imovitejšo slovensko družino: vsem dobrim in vernim Slovencem bo podajal dragocenega berrila v zabavo in pouk. Upamo, da bomo napredovali tudi bodoče leto s tem, da se bomo dobrega zvesto oklepali, a nepotrebnih in manj vrednih stvari se bomo ogibali.

A naročnina! Nekateri so dolžniki že leta in leta, pa nič se jim ne mudi, da bi plačali. Dobrota je sirota. Siroščina je na naši strani, pri naročnikih pa bodi bolj dobrota!

Vsem dobrim prijateljem in zvestim naročnikom izrekamo srčno zahvalo in želimo srečno novo leto.

Uredništvo in upravništvo
„Dom in svet“-a.

Darovi za Marijanišče.

Gosp. Ivan Tomažič, župnik . . .	gld. 2.—	Gosp. Mihael Bulovec, dar šempeterške župnije	gld. 36.64
„ Franč. Oswald, katehet . . .	„ 2.—	Pankr Gregorec, kapelan, dar učencev	„ 10.—
Dobrotnica	„ 2.—	Konferencija sv. Nikolaja za „Miklavža“	„ 33.28
Dobrotnik	„ 5.—	„ Josip Smrekar, kanonik	„ 2.—
„ Ludov. Businaro, posestnik . . .	„ 3.—	„ Ivan Rozman, kanonik	„ 1.—
„ Tomaž Košir	„ 5.—	Živil so poslale te-le župnije: Šent Vid, Št. Peter, Ježica, Žalina, Preska, Vrhnička, Sora, D. M. v Polju, Višnja gora, Senčur, Št. Jakob, Polh. Gradec, Šmarija, Sostro, soseski Bevke in Lahovče, grajščina Fužine in gosp. Ed. Kosobud. — Bog povrni vsem darovalcem stotero!	
„ Ivan Gerčar, župnik	„ 10.—		
„ Neimenovan duhovnik	„ 10.—		
„ Anton Lovšin, župnik, dar dobrovske župnije	„ 20.—		
„ Gabrijel Jelovšek, župan, dar Vrhničanov	„ 4.33		

